

T.C.
BAŞBAKANLIK
GÜNEYDOĞU ANADOLU PROJESİ
BÖLGE KALKINMA İDARESİ BAŞKANLIĞI

IRAK AMBARGOSUNUN
BÖLGEYE ETKİLERİ
ARAMA TOPLANTISI

DİYARBAKIR
ŞUBAT 2000

T.C.
BAŞBAKANLIK
GÜNEYDOĞU ANADOLU PROJESİ
BÖLGE KALKINMA İDARESİ BAŞKANLIĞI

IRAK AMBARGOSUNUN
BÖLGEYE ETKİLERİ
ARAMA TOPLANTISI

T.C. BAŞBAKANLIK GAP BÖLGE KALKINMA İDARESİ BAŞKANLIĞI DÖKÜMANTASYON MERKEZİ	
YER NO	16-A
DEMİRBAŞ NO	-4917

DİYARBAKIR
ŞUBAT 2000

Toplantı Programı

Toplantı Yeri :

Diyarbakır Ticaret ve Sanayi Odası

1 Şubat 2000

- 13.30-14.30 **Açılış Konuşmaları**
Dr. İ.H. Olcay ÜNVER
GAP İdaresi Başkanı
- Bedrettin KARABOĞA**
Güneydoğu Sanayici ve İşadamları Derneği Başkanı
- Kutbettin ARZU**
Diyarbakır Ticaret ve Sanayi Odası Başkanı
- Seyhan AYDINLIĞIL**
*Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP)
Türkiye Temsilci Yardımcısı*
- 14.30-15.00 **Dr. Şükrü ELEKDAĞ**
Emekli Büyükelçi
**"Uluslararası ilişkiler
Açısından
Irak Ambargosu"**
- 15.00-15.15 Ara
- 15.15-15.45 **Prof. Dr. Orhan MORGİL**
**"Irak Ambargosunun
Ekonomik Etkileri"**
- 15.45-16.15 **Mehmet ASLAN**
*Gaziantep
Ticaret Odası Başkanı*
"Yerel Perspektif"

2 Şubat 2000

- 09.00 Beyin Fırtınası 1. Tur
- 10.30 Ara
- 10.45-12.00 Beyin Fırtınası 2. Tur
- 12.00-12.30 Kapanış

Önsöz

Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin 687 sayılı kararı gereğince, 1991 yılında Irak'a yönelik olarak uygulanan ambargo hali hazırda devam etmekte ve dolayısıyla uygulamanın Bölge ekonomisine verdiği zararlarda her geçen gün katlanarak artmaktadır.

Bölge ekonomisini önemli ölçüde etkileyen Irak Ambargosu sadece Bölgede'ki ihracatı değil Türkiye'nin ticari ilişkilerini de ciddi bir zarara uğratmıştır. Ambargo öncesi ülkemiz için çok önemli bir dış ticaret partneri olan Irak 2-2.5 milyar dolarlık yıllık ticaret hacmi ile ilk 4 ülke arasında yer almaktaydı, ancak, ambargo sonrası dış ticaret hacminde büyük düşüş yaşanmış, örneğin 1996 yılı içinde Irak'a ihracatımız 207 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir. Dış ticaretin yanı sıra, yurtdışı müteahhlik hizmetleri, karayolu ve transit taşımacılık ve petrol boru hattı gibi konularda da Türkiye önemli zararlara uğramıştır.

Ambargo'nun Türkiye ekonomisine verdiği zararlardan en büyük payı Güneydoğu Anadolu Bölgesi almıştır. Ambargo öncesi Bölge'den yapılan ihracatın büyük bir kısmının Irak'a yapılmakta olması ve Ortadoğu ülkelerine yapılan ihracatta Irak'ın transit konumunda olması, ambargo sonrası Bölge'deki bazı sektörleri adeta durma noktasına getirmiştir. Diğer bir deyişle sadece Bölge sanayicisi ve ihracatçısı değil; nakliyeciler, oto tamircileri, otel ve moteller, yol güzergahındaki benzin istasyonları, lokantalar ve hayvancılık sektörü gibi irili ufaklı birçok sektör olumsuz olarak etkilenmiştir.

Ambargonun sosyal boyutu ise Bölge'de göç ve işsizliği daha da arttırmış olmasıdır.

Bölgeyi böylesine etkileyen ambargo ile ilgili olarak Güneydoğu Sanayici ve İşadamları Derneği (GÜNSİAD), Diyarbakır Ticaret ve Sanayi Odası ve Diyarbakır GAP-GİDEM işbirliğiyle, 1-2 Şubat 2000 tarihinde Diyarbakır'da ambargoyu tüm yönleriyle tartışan ve çözüm önerileri getiren "Irak Ambargosu'nun Bölge'ye Etkileri" konulu bir arama toplantısı düzenlenmiştir. Toplantıda katılımcılar GAP-GİDEM'e sonuçların nasıl bir izleme sürecine tabi tutulacağını sormuşlardır. İşte bu çalışma izleme sürecinin bir parçasıdır.

Toplantının en önemli özelliklerinden biri uzlaşma sağlanan konuların çokluğudur. Bunda bölgedeki işadamlarının ambargo ile ilgili sorunlarla ilk elden karşı karşıya olmalarının katkısı büyüktür.

Kitabın ilk bölümünde toplantının ilk gününde sunulan bildirimler ve tartışmalar, ikinci bölümde ise ikinci gününde ZOPP tekniğiyle yapılan beyin fırtınasının moderasyon raporunu bulacaksınız.

Toplantı'nın fikir aşamasından itibaren yanımızda olan Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı Türkiye Temsilcisi Sayın Alfredo Witschi-Cestari ve GAP İdaresi Başkanı Dr. İ.H. Olcay Ünver ile bu kitabın hazırlanmasında emeği geçen GAP İdaresi personeline değerli katkılarından ötürü teşekkür ederiz.

Açılış Konuşmaları

NURCAN BAYSAL

*GAP Girişimci Destekleme-Yönlendirme Merkezi
Diyarbakır Sorumlusu*

Hoş geldiniz,

Bugünkü toplantımızın konusu "Irak Ambargosunun Bölge'ye Etkileri" ve iki gün hep birlikte bu konuyu tüm boyutlarıyla tartışacağız. Toplantımızın bugünkü kısmı konuşmalar ve ardından soru cevap şeklinde olacak yarın ise, ZOPP tekniğiyle bir beyin fırtınası gerçekleşecek.

Sözü fazla uzatmadan Diyarbakır Ticaret ve Sanayi Odası Başkanı Sayın Kutbettin Arzu Bey'i konuşması için kürsüye davet ediyorum.

KUTBETTİN ARZU

Sayın Valim, Sayın Rektörüm, Sayın GAP İdaresi Başkanım, UNDP Temsilcileri, Sayın Bölge İşadamları temsilcileri, Değerli hocalarımız, hepimize hoş geldiniz diyorum.

Böylesine istisnai insanların olduğu bu yerde sözü daha fazla uzatmama gerek yok aslında kısaca bir iki şey söylemek istiyorum.

Bilindiği üzere 2 Ağustos 1990 tarihinde Irak'ın Kuveyt'i işgalıyla birlikte kamuoyunda Körfez Krizi olarak bilinen bir süreç dünya gündemine oturmuştur. Bunu daha sonra Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin almış olduğu ambargo kararı izlemiştir.

Türkiye alınan ambargo kararına başından itibaren uyduğunu ilan etmekle birlikte, ekonomik anlamda en ağır sorumluluğu yüklenmiş bulunmaktadır. Türkiye'nin bu çerçevedeki en büyük zararını ise Güneydoğu Anadolu Bölgesi illeri üstlenmiştir.

Irak ile ticari bağlantısı en fazla olan bölge illeri, başta ihraç ürünleri ve transit taşımacılık

olmak üzere müteahhitlik ve turizm sektörlerinde zarara uğramışlardır. Son yirmi yıla damgasını vuran şiddet atmosferiyle birlikte son on yıla damgasını vuran Körfez Krizi Bölge'de ekonomik iflasların yaşanmasına neden olmuştur.

Irak'la yapmış oldukları ticari faaliyetin bedelini tahsil edemeyen Bölge işadamları tabiatıyla iç ticarete ödeme sıkıntısı içerisine girmiş, aldığı hizmet veya malın bedelini ödeyemez duruma düşmüştür. Bu durum, giderek yaygın güvensizlik duygularını geliştirmiştir. Dolaşıyla Bölge işadamları bölge içinden de vadeyle mal alamaz olmuştur. Bölge potansiyel güvensizlik kısıkağı içerisinde sıkışıp kalmıştır.

Oysa ki; Bölge, Irak'a sınır teşkil ediyor olması itibarıyla ticari ilişkileri yoğun olarak geliştirmeye müsaittir. GAP ile birlikte önemli oranlarda tarımsal ürün ve tarımsal sanayi ürününün ihracatında da Irak önemli bir pazar teşkil etmektedir. Bölge'nin bir diğer önemli potansiyeli olan hayvancılık da krizle birlikte önemli oranda zarara uğramıştır. Bölgemiz 1980'li yıllara kadar Irak'a canlı hayvan ihraç ederken, yaşanan sosyal olaylarla birlikte gerileme başlamış, Körfez Savaşı ile maksimum zarar eşğine ulaşılmıştır. Günümüzde ise Irak'tan kaçak canlı hayvan girişinin olduğu yönünde duyular alınmaktadır.

Yaşanan bütün olumsuzluklara rağmen ayakta durmaya çalışan Bölge halkı giderek dayanma gücünü kaybetmeye başlamıştır.

Bu nedenle;

- Her ne amaçla olursa olsun askeri amaçlı ambargo dışındaki ambargoların insani boyutu olmayacağı gerçeğinden hareketle Irak'a uygulanan "silah ambargosu" dışındaki ambargolara son verilmelidir.

- Ambargo kararından günümüze kadar ki süreçte meydana gelen zararlar Birleşmiş Milletler tarafından tazmin edilmelidir.

- Bölge'nin ambargodan kaynaklanan zararlarını bilimsel olarak ortaya koyacak bir envanter çalışması en kısa sürede yapılmalı, bu doğrultuda çözüm modelleri üretilmelidir.

- Petrol boru hattı ön koşulsuz olarak açılmalı, boru hattı kira gelirinin bir bölümü, bir fonda toplanarak Bölge'nin kalkınması yönündeki projeler için kullanılmalıdır.

Bundan sonra sözü daha fazla uzatmadan uzmanlara bırakıp size en derin saygılarımı sunar ve teşekkür ederim.

BEDRETTİN KARABOĞA

Sayın GAP İdaresi Başkanım, Sayın Birleşmiş Milletlerin Türkiye Temsilcisi, Sayın Büyükelçim, Sayın Dışişleri Bakanlığı'muzun Temsilcisi, Sayın Hocam, Bölgemizin Ticaret ve Sanayi Odalarının Değerli Başkanları, Değerli katılımcılar.

Başta Irak olmak üzere bölgemizi, ülkemizi ve Ortadoğu'yu sadece ekonomik ve sosyal yönden değil, temel insan hakları bakımından da yıllardır olumsuz yönde etkileyen dünya kamuoyunun sık sık gündemini işgal eden Irak ambargosunun Bölgemize etkisi konulu toplantıya teşekkür ettiğiniz için hepinize teşekkür ediyorum.

Değerli konuklar, konuşmama başlarken ambargo ile ilgili bir kavramın Türkiye'de yanlış algılanması ve uygulanması üzerinde durmak istiyorum.

Burada ifade etmek istediğim kavram "insani malzemeler" kavramıdır. Yani insanın temel ihtiyaç malzemelerinin, ülkemizde algılandığı biçimiyle un, pirinç, şeker ve patates gibi gıda maddeleri ile sağlık malzemesi olarak ilaç olarak mı anlamak lazım, yoksa çağdaş dünya

insanının temel ihtiyaçları olarak mı anlamak lazım. Maalesef devam eden ambargo süresince bu kavramı bize hep birinci haliyle algılamamız gerektiği ifade edildi.

İşadamları Habur Gümrük Kapısı'ndan yıllarca insani temel ihtiyaç maddesi olarak sadece un, yağ, şeker, patates, soğan vb. maddeler göndererek çağdaş dünyanın insani temel ihtiyaçlarının sadece bu maddelerden ibaret olduğunu Türkiye olarak tüm dünyaya ispatladık.

Yani Habur Gümrük Kapısı'ndan atalarımızın kullandığı ve halen hem Bölgemizde hem de Irak halkı tarafından yaygın olarak kullanılan 30 sentlik bir çift plastik ayakkabıyı, bir şalvarı, bir donu affedersiniz bir iç çamaşırını insanın eğitim hakkının en temel aracı olan bir kurşun kalemi, bir defteri, bir silgiyi göndermek istediğimiz zaman, gümrük yetkililerimiz şüphesiz aldıkları talimatların, belki mecbur bıraktırlmış devlet politikasının bir gereği olarak "hop hemşehrim geçemezsin, insanlık için lüks olan bu malları gönderemezsin, bak ambargoyu mu delmek istiyorsun"dediler. "Git Birleşmiş Milletler'den izni al" dediler. Hay hay dedik müraعات etik. Bu izinleri 8 ayda ancak alabildik.

Ülkemizde bu uygulamalar olurken Irak'a komşu diğer ülkelerde insani temel malzeme kavramı, markalı arabalar, giyim eşyası, beyaz eşya ve inşaat malzemeleri gibi malları içeren bir kavram olarak algılandı.

Bu ülkeler özellikle serbest bölgelerini kullanarak bu malları gönderirken, şüphesiz hibe etmediler, karşılığında petrol aldılar.

Burada şunu belirtmek gerekir. Bu ülkeler aslında ambargoyu delmemişlerdir. Gerçekten çağdaş dünya insanının temel ihtiyaçlarının tedarikçisi olmuşlardır. Yani bu ülkeler "insani temel malzeme" kavramını doğru anlamışlardır. Ancak maalesef biz bu kavramı yanlış anladık veya bize böyle algılamamız gerektiği söylendi.

Ülke olarak ambargoyu en katı şekilde uyguladık da ne oldu?

Özellikle ambargodan en çok etkilenen bölgelerin başında gelen Güneydoğu Anadolu Bölgesinde neler oldu? Evet hepimizin bildiği şeyler oldu. Tek başına bir faktör olmasa bile başlıca etkileyici faktör olarak 80-90 milyar dolarlık ekonomik kayıp, yani GAP'ın maliyetinin iki katından fazla bir kayıp oldu. Başka bir ifadeyle bu paralarla ikinci GAP'tan vazgeçtik. Haydi iyimser olalım mevcut GAP rahatlıkla bitirilebilirdi.

Bir dünya harikası olan ve kısmen gerçekleştirilen GAP'ın tamamlanması halinde, özellikle Bölgemizde ortaya çıkacak ekonomik ve sosyal gelişmişlik ve refah düzeyi hepimizin malumudur. Peki ambargonun sonucu olarak başka ne kayıplarımız oldu? Bölge insanının girişimcilik ruhu köreldi.

Yani Irak'la ve devamı da diğer Ortadoğu ülkeleri ile dış ticareti, özellikle ihracatı öğrenen Bölge insanı ve Türkiye, petrol hariç 100 milyar doları aşan Ortadoğu pazarını neredeyse tamamen kaybetti.

Ben doğal olarak burada Güneydoğu Sanayicileri ve İşadamları Derneği, GÜNSİAD'ın başkanı sıfatıyla özellikle ambargonun ekonomik etkileri üzerinde durdum.

Ancak insanın yaşama hakkı dikkate alındığında ekonomik konular dahil diğer meseleler önemsiz kalır. Evet dolaylı da olsa ambargonun sonucunda en önemli kaybımız 40.000'den fazla insanımızın hayatını yitirmesidir. Tabii biz hepimizin malumu olan ülkemizin kayıplarını anlattık.

Ancak burada şüphesiz ambargonun en büyük etkisinin Irak'ın masum halkı üzerinde olduğunu hatırlatmakta yarar görüyorum.

Değerli katılımcılar,

Geçen hafta sonunda İsviçre'nin Davos kentinde yapılan Dünya Ekonomik Formu'nun gündem maddesinden birisi Irak'a uygulanan

ambargo olmuştur. Ayrıca Irak hükümetinden ambargonun doğal olarak delindiği yolunda yapılan son açıklama ve bu konuda iş adamları olarak gözlemlediğimiz son durum Türkiye hariç ambargonun fiilen delindiğidir.

Burada artık şunu söylemek lazımdır; ambargo ile nereye kadar? Zaten bildiğiniz gibi global ekonomik krizin, yaşanan iki büyük deprem felaketinin ve GAP Bölgesi'nde son yıllarda yaşanan kuraklık nedeniyle %70 oranındaki kayıpların etkisiyle hepimiz ezilmekteyiz. İlâveten ambargonun fiilen delinmesi nedeniyle her geçen gün aleyhimize gelişen durumu da eklediğimizde artık kararlılıkla bazı tedbirlerin alınmasının zamanının geldiğine inanıyorum. Şüphesiz bu gerçekler hepimizin malumu olduğu gibi, devlet büyüklerimizin de bilgisi dahilindedir.

Değerli konuklar,

Irak'ın bundan böyle komşuları, kendi halkı ve dünya için yeniden bir tehdit oluşturmaya-
cık şekilde davranması ve ambargo için tedbirler alınması konusunda son zamanlarda özellikle Birleşmiş Milletler başta olmak üzere pek çok uluslararası platformda önemli çabalar gösterilmektedir.

Ülkemizde de hafifletilmesi konusunda devletimizin gayretlerinin olduğunu da biliyoruz. Bütün bu hususlar bize heyecan veriyor şevkimizi artırıyor.

Amerika Birleşik Devletleri Başkanı Sayın Clinton'un Türkiye'nin 21. asırda anahtar konumunda olacağını ve strateji tayininde etkin rol oynayacağını söylemesi, aynı şekilde ABD Büyükelçisi Sayın Mark Parris'in GAP'a yaptığı gezi sırasında Diyarbakır'da, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde yeni başlayan süreçte ekonomik faaliyetlerde ABD'nin özel sektörü ile etkin rol almak istediklerini ifade etmesi, bu arada GAP'a olan yerli ve yabancı sermayenin ilgisi heyecanımızı ve çalışmaya şevkimizi arttırmaktadır.

İşte bu şevk ve heyecanla bugün Diyarbakır'da Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde iş aleminin temsil edildiği bu toplantı büyük anlam taşımaktadır.

Toplantı nedeniyle bizleri onurlandıran; GAP'ın her karesinde eserlerini gördüğümüz ve ilk gün heyecanı ile GAP'ın hedeflerine ulaştırılması için çalışan ve ismi bu projeye birlikte anılan GAP İdaresi Başkanımız Sayın Olcay Ünver Bey'e,

Bize göre bir insanlık trajedisi olan ambargonun insanlık yararına kaldırılması için özellikle son zamanlarda yaptığı çalışmalarla öne çıkan Birleşmiş Milletlere ve sempatik tavırlarıyla kolay iletişim kurduğumuz UNDP Türkiye temsilcisi sayın Alfredo Witschi Cestari'ye,

Özellikle Karadeniz Ekonomik İşbirliği Projesi'nin fikir babası olarak ülkemizi uluslararası platformlarda layıkıyla temsil etmiş Sayın Büyükelçi Şükrü Elekdag'a,

Ekonomi ve siyaset denince ilk akla gelen isimlerden birisi olan Sayın Prof. Dr. Orhan Morgil'e,

Anadolu kaplanlarının baş aktörü olan bölgemizde girişimcilik kültürünün yaygınlaşmasında referans olan iş adamlarına,

Gaziantep çevresine ve bu ilimizi temsilen ambargonun olumsuz etkilerinin asgari düzeye indirilmesi için öncülüğüyle kamuoyunu harekete geçiren Gaziantep Ticaret Odası Başkanı Sayın Mehmet Aslan'a,

Ve ambargonun hafifletilmesi konusunda bundan sonra daha fazla çaba gösterileceğinin kanıtı olarak toplantımıza katılan bölgemiz Ticaret ve Sanayi Odası Başkanlarına, sanayici ve işadamlarına ve siz değerli katılımcılara tekrar teşekkür ederim.

Değerli konuklar,

Ambargonun sebep olduğu geçmişteki kayıplarımızı bir tarafa bırakacak olursak, en azın-

dan daha fazla zarara uğramamak için yapılacak olan iş bize göre bellidir. Yani Birleşmiş Milletlerin onayı ile Türkiye için belirlenecek yıllık kota tahsis ile Irak'a insani temel malzemelerin gönderilmesi gereklidir. Ancak burada Türkiye'de en çok zarar gören bölge olarak GAP Bölgesi'ne bu kotanın en az %30'unun tahsis edilmesi, paylaşımın hakça olmasını sağlayacak kanaatindeyiz.

Değerli konuklar, saygıdeğer katılımcılar,

Bilindiği gibi dünya ekonomisinde söz sahibi ülkeler ile gelişmekte olan ülkeler genellikle dış ticaretlerinin % 50'sini komşularıyla yapmaktadır. Ancak maalesef ekonomi kurallarının ülkemiz için ve Ortadoğu ülkeleri için, ancak özellikle gelişmenin başlangıcını yakaladığımız bu dönemde GAP Bölgesi'nin tek alternatifi Ortadoğu ülkeleri olup, bu ülkelerin başında da Irak gelmektedir. Bu nedenle gelin hep beraber dinlerin, dillerin ve kültürlerin bir arada yaşadığı medeniyetlerin beşiği varlık içinde refaha götürecektir tedbirleri alarak, bu tedbirlerin başında GAP'ın sonuçlandırılmasının yanında bu projenin Irak'a ticaret imkanını insanlık adına geliştirelim ve bu ticaretin önündeki bize göre anlamsız olan engelleri kaldıralım.

Tekrar ediyorum neden Irak? Çünkü biz Irak'la dış ticareti öğrendik ve Irak dünyanın bir numaralı pazarı, Irak'la ticaret bir insanlık mirasıdır ve insan haklarının bir gereğidir. Bir hakça paylaşımdır, Irak'la ticaret insanlığın refahıdır ve barıştır.

Hepinizi yeniden saygılarımla selamlıyorum.

NURCAN BAYSAL

Şimdi açılış konuşmalarımıza devam etmek üzere Sayın Birleşmiş Milletler Kalkınma

Programı Türkiye temsilciliğinden Seyhan Aydın'ı davet etmeden önce belirtmek istediğim bir şey var ki, o da bu organizasyonun her aşamasında Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı Türkiye temsilciliğinin sürekli yanımızda oldukları ve bizi yönlendirmiş olmalarıdır. Kendilerini teşekkür ediyorum.

SEYHAN AYDINLIĞIL

Sayın Valim, değerli Belediye Başkanları, Oda Başkanları, GAP İdaresi Başkanı, Sayın Büyükelçim, sanayici ve işadamları, GAP sorumluları ve değerli dinleyiciler,

Nurcan Hanım'ın da bahsettiği gibi Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı 1995 yılından itibaren GAP Bölge Kalkınma İdaresi ile birlikte yakın işbirliği içinde Bölge'de kalkınma çalışmaları yürütmektedir. Yaptığımız bu çalışmalar sadece kalkınmanın ekonomik boyutunu değil, "insan merkezli kalkınma" dediğimiz, sosyal boyutunu da içermektedir. Bu çalışmalar GAP Bölgesi'nin bütününde yürütülmektedir. İşte bu vesileyle katıldığımız ve bu ortak çalışmaların bir penceresini oluşturan Irak ambargosunun bölge kalkınmasına olumsuz etkileri gibi bir konunun tartışılması ve çözüm yollarını bulma amacıyla hazırlanmış bu toplantıya katılmış olmaktan hem Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı Türkiye Temsilcisi Alfredo Witschi Cestari, hem kendim, hem yakın çalışma arkadaşım Yeşim Oruç adına gurur duyuyorum.

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı olarak, bu çalışmaların devamının çok önemli olduğuna inanıyoruz. Çünkü bölgesel kalkınma, içinde tüm kalkınma projelerini ve oluşumlarını barındıran bir yaklaşımdır. Bu tür bir kalkınma çabasını olumsuz etkileyen tüm unsurların çok iyi irdelenmesi, anlaşılması ve bunları ortadan kaldırmak amacıyla yapılan tüm çalışmaların bir arada değerlendirilmesinin önemli olduğuna inanıyoruz. Bu toplantının amaca hizmet edeceğine inanıyoruz.

BMKP olarak herhangi bir proje veya programa başlamadan önce sorunun ne olduğunu anlamamızın ve durum analizleri yapılmasını durumun ne olduğunu anlamamızın ve bu bilgilere sahip olarak başlarken, sorunların büyük bir bölümünün tespit edilmiş olması yaklaşımı ile başladığımız çalışmalarda hep başarıya ulaştığımızı görüyoruz.

İşte bu çalışmalarında bugün ve yarın yapılacak olan tartışmalarımızda biz Irak ambargosunun, bölgedeki kalkınma çalışmalarını nasıl etkilediğini, olumlu ve olumsuz taraflarını irdelleyeceğiz. Genel olarak ambargonun Bölge'nin ekonomik gelişimine olumsuz etki yaptığını biliyoruz, ama Bölge için yeni ekonomik kalkınma alternatiflerinin ne olabileceği, yeni yatırım alanlarının neler olabileceğini, iş gücü ve istihdamın nasıl artırılacağı gibi değişik alanları görebilmemiz açısından Bölge için yeni yaklaşım, yeni bakış açıları geliştirmenin önemli olduğunu düşünüyorum.

Bu nedenle bu toplantının bu bilgileri bize sağlayacağına, değerli uzmanlarımızın bu konuda bizi aydınlatacağına inanıyorum.

Sözü daha fazla uzatmadan Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı olarak toplantıda aktarılacak olan bilgileri dikkatle dinleyeceğimizi ve GAP İdaresi ile birlikte yürüttüğümüz çalışmalar kapsamında yeniden değerlendireceğimizi ve devam edecek olan çalışmalarımız kapsamına entegre etmeyi arzu ettiğimizi ifade etmek istiyorum.

Hepinize teşekkür ediyorum.

NURCAN BAYSAL

Güneydoğu Anadolu Projesi ile ilgili her çalışmada desteğini yanımızda hissettiğimiz ve kendisinin teşvikleri ile başladığımız bu çalışmada da desteğini bizlerden esirgemeyen Sayın GAP İdaresi Başkanı Sayın Dr. Olcay Ünver Bey'i açılış konuşmalarını sonuçlandırmak üzere kürsüye davet ediyorum.

Dr. OLCAY ÜNVER

Sayın Valim, Değerli konuklar, Bölge iş camiasının değerli temsilcileri, Değerli basın mensupları,

GÜNSİAD, Diyarbakır Ticaret ve Sanayi Odası ile Diyarbakır GAP-GİDEM'in birlikte düzenlediği bu önemli toplantıya katılmış olmaktan duyduğum memnuniyeti ifade etmek istiyorum. Bu salon benim için anlamlı bir salon daha önce birçok toplantımızı burada yaptık. Bu toplantının düzenlenmesinde büyük rolü olan GAP-GİDEM'lerin kuruluşu da Diyarbakır'da bu salonda yapılan bir toplantı sonucu olmuştur.

GAP'la ilgili bütün toplantılarda olduğu gibi bu toplantıda da izinizle biraz GAP'tan bahsetmek istiyorum. GAP gelişim evreleri açısından öncelikle bir barajlar ve sulama projeleri olarak ele alındıktan sonra 80'li yıllarda bölgesel kalkınma programı olarak bir kamu yatırımları demetine dönüştürülüyor. Ve 90'lı yılların hemen başında GAP İdaresinin kuruluşunu izleyen yıllarda sürdürülebilir insani kalkınma ve dediğimiz tüm fiziksel altyapı yatırımlarının insanın refahına hizmet ettiği bir programa dönüşürüyor.

Bu programın üç temel ayağı var. Bunlardan bir tanesi eserlerini fiziksel yapılarını hepimizin bildiği kamu yatırımları, 32 milyar dolarlık büyük bir paket ama diğer iki ayak da, en az bu fiziksel yatırımlar kadar önemlidir. Bir tanesi halkın projeye katılımı ve projenin bir parçası olması diğeri de özel sektörün katılımı ve kalkınmanın daha ileriki bir aşamasında ekonomiyi devralacak şekilde katılımdır.

GAP'ın gelmiş olduğu bu nokta azımsanacak bir nokta değildir. Türkiye ununun üçte biri GAP'tan gelmektedir. Türkiye'nin enerji ihtiyacının yarısı GAP'tan karşılanmaktadır. Sulama alanlarında gelir düzeyi 3 katına çıkmaktadır. Sulamanın ve tüm bu yatırımların getirdiği hare-

ketlilik Bölge'nin sanayileşmesini hareketlendirmiştir. Bunun ilk izlenimleri Diyarbakır'da da mevcuttur.

Ancak önemli sorunlar da mevcuttur. Bu sorunlar GAP'ın kendine özgü sorunları olarak bu toplantının konusuna girmediği için GAP'ın dışsal sorunları dediğimiz sorunlara değinmek istiyorum. GAP'ın dışsal sorunları arasında Bölge'deki nüfus artışı yer almaktadır. Bölge'de yatırımları engelleyen geçmişte yaşanan son derece olumsuz olaylar yer almaktadır ve GAP'ın dışsal sorunları arasında Körfez Savaşı ve onu izleyen ambargo yer almaktadır. Ambargo doğrudan GAP'la ilgili bir konu olmamakla birlikte, GAP'taki kalkınma çabalarımızı son derece olumsuz etkileyen bir faktör olagelmıştır. GAP'ta olumsuz istatistiklerden biri olan istihdamı büyük yönde etkilemiş ve Bölge'nin şu anki ekonomik dayanaklarından bir tanesini ortadan kaldırmıştır. Bu nedenle bu sorunu işlediğimiz bu toplantının yapılmasına katkıda bulunmaktan büyük memnuniyet duyduğumu ifade etmek istiyorum.

Burada bir tespitimizi daha vurgulamak durumundayım. Bu da ambargonun yada Körfez Krizinin Bölge'nin kalkınması ile ilgili temel sorun olmadığı ve bu sorunun ortadan kalkmasıyla bu Bölge'nin sorunlarının bitmeyeceğidir.

Bölge ile ilgili ihracat kayıtlarında, ihracatın çoğunun Antep'ten yapıldığı ortaya çıkmaktadır. Bölgemizin 9 ilinin toplam ihracatından kat kat fazlasını Gaziantep ilimiz yapmaktadır. Ve Körfez Krizi'nden etkilene eğilimine baktığımızda Gaziantep son derece olumsuz etkilenmiş fakat pazar arayışından vazgeçmemiş ve bunu telafi edebilmiştir. Ama diğer illerin ihracatı bunu izleyememiştir. Burada belirtmek istediğim Bölge'nin kalkınması için bölge sanayisinin gelişmesi şarttır. Bunun bilincinde olan bir gruba belki bunu söylememe gerek yok ama böyle bir toplantıdan çok gerçekçi olmayan bir takım sonuçlar çıkarılmamalı gerektiğini düşündüğüm için söyledim.

Burada Körfez Kriziyle ortaya çıkan sorunu irdeleyecek olan bilim adamlarımıza toplantuya katıldıkları için şükranlarımı sunmak istiyorum.

GAP İdaresi olarak biz bu toplantının sonuçlarını ilgili makamlara iletacağız. GÜNSLAD, Diyarbakır Ticaret ve Sanayi Odası'na, Diyarbakır GAP-GİDEM'e böylesine önemli bir toplantıyı başarıyla düzenlediği için teşekkür ediyor, bu toplantının ülke ekonomisi için hayırlı olmasını diliyorum.

NURCAN BAYSAL

Açılış konuşmalarından sonra şimdi de panel bölümüne geçiyoruz ve ben ilk panelistimiz Sayın Şükrü Elekdağ'ın özgeçmişini hakkında kısa bir bilgi vermek istiyorum.

Emekli Büyükelçi Dr.Şükrü Elekdağ, 1951 yılında Dışişleri Bakanlığı'na meslek memuru olarak girmiş; Birleşmiş Milletler ve NATO Türkiye Daimi Delegasyonu'nda hizmet vermiştir.

1965-1970 yıllarında Dışişleri Bakanlığı NATO Dairesi Genel Müdürlüğü;

1970-1974 yıllarında Japonya'da ve 1974-1979 yıllarında ABD'de Büyükelçi olarak görev yapmıştır. 1989'dan bu yana Bilkent Üniversitesi'nde ders veren Elekdağ; 1991'den bu yana Milliyet Gazetesinde köşe yazarlığı yapmakta olup; aynı zamanda "Avrupalı Genç Akademisyenler Derneği"nin Mütevelli Heyeti Başkanlığı ve Dışişleri Bakanlığı "Stratejik Araştırmalar Başkanlığı" Yönetim Kurulu üyeliğini sürdürmektedir.

Evlü ve dört çocuk babasıdır. Aynı zamanda benimde hocamdır.

ŞÜKRÜ ELEKDAĞ

Değerli dinleyiciler,

Sayın Bedrettin Karaboğa gayet güzel bir

şekilde ambargonun Türkiye ve Bölge üzerindeki etkilerini anlattı. Kendisine aynen katılıyorum.

Bilindiği üzere Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi (BMGK), BM Şartı'nın 41. Maddesi uyarınca almış olduğu kararları yürütmek için silahlı kuvvet kullanılması dışında, yaptırımlara başvurulabilir ve Birleşmiş Milletler üyelerini bu yaptırımları uygulamaya davet edebilir.

Nitekim, Irak'tan yapılan ithalatın tümüyle yasaklanması yani petrol ihracatı yapılmaması anlamına geliyor ve bu ülkeye yönelik ihracatın, gıda maddeleri, ilaç, tıbbi malzeme ile sınırlandırılmasını öngörüyordu. Irak'a karşı uygulanan ekonomik ambargo on yıldır sürmesine rağmen bu önlemden beklenen sonuçların alındığı söylenemez.

Ambargonun uygulanma süresi uzadıkça Irak halkının yoksullaşmasına, yaşama koşullarının bozulmasına yol açmış, ancak Irak yönetimi, ki esas hedeftir, bundan etkilenmemiş ve değişmemiştir. Gerçeği anlamak gerekirse Irak'ın değişeceğini gösteren bir işaretle yoktur.

Bu arada Irak Birleşmiş Milletlerin kararlarına uymamakta direnmiştir. BM'in Irak'a karşı uyguladığı yaptırımlarda şöyle bir ikilem yaşanmaktadır. Bir taraftan bu yaptırımlar nedeniyle Irak yönetimi zafiyete uğramamış, aksine Irak halkı tarafından destek görmeye devam etmiştir. Dahası bu ülkede batı aleyhtarı duygular güçlenmiştir. Bunlar benim doğrularım değil, ben size camianın duygularını aktarıyorum. Yani tüm bunlar bize şunu gösteriyor. Sonuçta, ambargonun amacına ulaştığını söylemek güçtür.

Diğer taraftan, BM ambargosu uzadıkça esas hedefinden saparak masum ve mazlum halka ızdırıp çektirmektedir. Birleşmiş Milletlerin amacı bu olabilir mi? Ortaya çıkan bu durumun, bugünün koşullarında ambargonun anlamını tamamen kaybettiği hususundaki görüşlere güç kazandırdığı ortadadır. Ambargo anlamını tamamen kaybetmiştir. Bu duruma rağmen Saddam'ın başta olmasının BM'in kredibilesinin

ağır şekilde zedelenmesine yol açacağı endişesiyle, ambargodan vazgeçilmesi düşünülmektedir.

Gerçekte ambargonun arkasında olan esas güç Amerika'dır. Washington Saddam'ın düşürülmesini bir saplantı ve bir ulusal gurur meselesi haline getirmiştir. Bu amaçla da ambargoyu bir levye olarak kullanmak istemektedir.

Kanıma Washington'u bu tutumundan vazgeçirecek yegane gelişme, Saddam yönetiminin, kitle imha silahlarına ilişkin BM kontrol'ünü kabul etmesi olabilir. Saddam da buna yanaşmamaktadır.

Uluslararası ilişkiler açısından BM yaptırımlarının bir başka yönü de, bu yaptırımların hedef aldığı ülkelere mücavir ülkelerde, yada yaptırım uygulanan ülkelerle yakın ilişkileri bulunan ülkelerde, ekonomik ve sosyal dengelerin aşırı biçimde bozulmasına yol açtığıdır.

BM Şartı'nın 50. maddesinde bu durum üzerinde durulmuş ancak yaratılan sorunlara çözüm getirmek için telafi edici bir mekanizma veya yöntem öngörülmemiştir. Anılan madde şöyledir; "Bir devlet güvenlik konseyi tarafından önleyici ve zorlayıcı önlemlerin konusu olursa, başka herhangi bir devletin, Birleşmiş Milletlerin üyesi olsun veya olmasın, işbu önlemlerin yürütülmesi yüzünden özel ekonomik zorluklar karşısında kaldığı taktirde, bu zorlukların çözülmesi için Güvenlik Konseyi'ne danışmaya hakkı olacaktır."

Yani Birleşmiş Milletlerin öngördüğü yaptırımları yapmak zorundasın ama zarar görüyorsan bunu Birleşmiş Milletlerle görüşebilirsin. İşte BM'in Irak'a yaptırım kararının alması üzerine, Ürdün hükümeti bu maddeye istinaden, 1991 Mayıs ayında BMGK'ne başvurmuş ve Irak'a karşı ambargo uygulanmasına katılmayacağını açıklamıştır. .

Ürdün BMGK'ne yazılı başvurusunda, Irak'a uygulanan ambargo nedeniyle ekonomisinin ağır bir krize girdiğini ve bu durumun bir süre daha sürdürülemeyeceğini beyan ederek, Ürdün

ile Irak arasındaki ticari ilişkilerin sınırlı kapsamda sürdürülmesini öngören özel bir uygulama talep etmiştir.

Ürdün'ün başvurusu, iç durumundaki zafiyet ve bu ülkenin Ortadoğu barış sürecine katkısı da göz önüne alınarak BMGK tarafından görüş bildirilmeksizin kayda alınmıştır. Yani zımnen kabul edilmiştir. Bu gelişme üzerine Ürdün, Irak'tan yılda 3.5 milyon ton civarında petrol ve petrol ürünü ithal etmek üzere bir "Ticaret Protokolü" imzalamıştır. Bu miktarın bir bölümü, Ürdün'ün Irak'tan alacaklarına mahsup edilmekte, geriye kalan bölümü ise Ürdün menşeli malların Irak'a ihracatı suretiyle ödenmektedir.

BM'in ambargo kararını uygulamada Türkiye, Ürdün'e taban tabana zıt bir tutum sergilemiştir.

Anımsanacağı üzere o zaman ki Türk Hükümeti, ambargo kararını büyük bir coşkuyla ve "bir koyup üç alma" yolunda açıklamalarla kabul etmiş ve bu tutumunu büyük bir iftihar vesilesi yapmıştır. Hükümetin, bu kararını, tehdit altında olan ve topraklarından Irak'a karşı askeri hareket yürütülecek olan Suudi Arabistan'dan dahi önce ilan etmesi şayanı dikkattir.

O tarihte, tabiiyle ambargonun on yıl uzayacağı ve Türkiye üzerinde bu denli ağır ekonomik ve sosyal zararlar yaratacağı tahmin olunamazdı. Ama acaba Türkiye'nin yöneticilerinden daha öngörülü ve ihtiyatlı olmaları beklenemez miydi? Kanıma, beklenemezdi. Zira, zamanın Genel Kurmay Başkanı'na, bir hükümet kararına dahi ihtiyaç duymaksızın, Kerkük Bölgesi'ni işgal etme emrini verenlerin ayaklarının pek yere basmadığı bir gerçek. Ancak, yaşanan tecrübe dolayısıyla, Irak'a ambargonun ülkemiz açısından çıkardığı sonuçlar Türkiye'nin kulağına küpe olmuştur.

Her halükarda, Türkiye ilerde tekrar böyle bir BM ambargo uygulamasına katılma durumunda kalırsa, kararını gözü kapalı vermeyecek, yaptırımların ülkemiz üzerindeki etkilerini uzun vadeli bir görüşle inceleyecek ve buna göre taleplerini formüle edecektir.

Körfez Savaşı'nın kazanılmasına Türkiye'nin kayda değer bir katkısı oldu. Ülkemiz Amerika tarafından bir hayli övüldü. Ancak Irak'a uygulanan ambargonun faturası da Türk halkına çıkarıldı.

Savaşın bitmesinden kısa bir süre sonra Türkiye, ambargo kararından en fazla zarar gören ülkelerin başında yer alıyordu. Bu nedenle de, Ankara, Ürdün örneğinde olduğu gibi Irak'la ticaretinde kendisine de ticari ayrıcalıklar tanınması yönünde BMGK'ne başvuruda bulunduya da bundan bir sonuç alamadı. "Demiri tavında dövmek" gerekliydi. Türkiye ayrıcalık elde etme hususunda çok geç kalmıştı.

Şimdi kısaca Türkiye'nin ambargodan gördüğü zarar ve bunun telafisi için BM'e yaptığı başvurular üzerinde duralım. Hemen belirtelim ki, bu başvurular, BM bünyesinde başlatılan ve Türkiye gibi yaptırımlar nedeniyle zarara uğrayan devletlerin sorunlarının ne gibi yöntemlerle çözüleceği, başvurular için hangi yolların izleneceği, bunların nasıl değerlendirileceğini ve nasıl bir süreçle karara varılacağını saptamayı öngören çalışmalar çerçevesinde yapılmıştır.

Körfez Savaşı öncesinde Türkiye'nin Irak'la 2 ila 2.5 milyar dolar civarında olan ticaret hacmi, ambargo uygulamasının yürürlüğe girmesiyle birden kuvvetli bir düşüş göstermişti. Ayrıca ambargonun Türk ekonomisi üzerindeki olumsuz etkileri ticaret sektörü ile de sınırlı kalmamıştı. Başta enerji, taşımacılık ve müteahhlik hizmetleri de olmak üzere, tüm sektörlerde ağır ekonomik kayıplara yol açmıştı. Bunlara ilave olarak, Bölge ekonomisi de ağır bir krize girmişti. Bu nedenle Türkiye 1996'da BM Yaptırım Komitesi'ne zararların telafisi için başvurdu. Bu başvuruda, Türkiye'nin, Irak ambargosu nedeniyle katlandığı zararların toplamı 27 milyar dolar olarak belirtilmiş ve zararların hangi kalemlerden kaynaklandığı sayılmıştı.

Konunun, diğer devletlerin bu yoldaki taleplerinin de dikkate alınarak, BM çerçevesinde incelenmesi sonucunda "BM Yasası'nın Yaptı-

rımların Uygulanmasından Etkilenen Devletlere Yardım Konusundaki Hükümlerini Uygulamaya Geçirilmesi" başlıklı bir rapor hazırlandı.

Bu rapor, 1998 Ekim ayında BM Genel Kurulu 6.Komite gündeminde deklere edildi ve tartışıldı. Türkiye 6.Komite'de yapılan çalışmalarında, Irak ambargosundan zarar gören, Rusya, Ukrayna ve Bulgaristan'la birlikte sunduğu bu karar tasarısıyla konunun daha somut bir yaklaşımla ele alınması hususunda çaba gösterdi.

Ayrıca Türkiye, 23 Nisan 1999 tarihinde BMGK'ne bir notayla başvurarak, 1996 yılında yapmış olduğu başvuruyu yeniledi. Notayla ilişik belgede, Irak ambargosunun Türkiye'ye verdiği toplam kümülatif zarar 1998 yılı sonu itibarıyla 35 milyar dolar olarak belirtilmekte ve bu miktarın 12 kalem halinde dökümü yapılmaktadır. Belgede, Türkiye'nin kayıplarının; Kerkük-Yumurtalık boru hattının kapalı tutulmasından, hava, kara ve demiryolu taşımacılığının durmasından, turizmin son bulmasından, ticaretin durma noktasına gelmesinden, müteahhlik hizmetlerinin kesintiye uğramasından, başta TC Merkez Bankası olmak üzere, Türk EXİMBANK, ticari bankalar ve firmalarımızın Irak'tan alacaklarını tahsil edememelerinden ileri geldiği ayrıntılı bir şekilde izah edilmektedir.

Konuyla ilgili girişimlerinde, temsilcilerimiz, BM'in Irak'a uyguladığı ambargonun en ağır etkilerinin Güneydoğu Anadolu Bölgesi ekonomisinde görüldüğünü, Bölge'nin özellikle hayvancılık, taşımacılık, sınır ticareti, transit ticareti gibi öncelikli ticaret kaynaklarının tükenmişliğini, Körfez Krizi öncesinde Bölge'de faaliyet gösteren binlerce işletmenin kapandığını izah etmişler, ayrıca Bölge'de ticaret ve hizmet sektörlerinde faaliyet gösteren esnafın da aynı şekilde etkilendiğini ve Bölge halkının ağır bir ekonomik krize sürüklendiğini, ezildiğini belirtmişlerdir.

Ben bu konuda daha fazla ayrıntıya girmeyeceğim. Yalnız Türkiye'nin BM çerçevesinde konuyu takip ettiğini belirtmekle yetineceği.

Ancak BM sisteminin son derece bürokratik olması ve kararlarda konsensüs sağlamasının güçlüğü nedeniyle, zararların telafisi için bir fon kurulması ve bunun suhuletle işletilmesi gibi bir çözüm tarzının yakın gelecekte ortaya çıkarılabileceğini zannetmiyorum.

Buraya kadar söylediklerimizden şu sonuçlar çıkmaktadır:

1. Irak'a uygulanan BM ambargosunun ne zaman kaldırılacağı belli değildir. Bu yaptırım daha uzun süre yürürlükte kalabilir.
2. Türkiye'nin Ürdün'e sağlanan ticari kolaylıklardan esnek biçimde yararlanmasına BMGK tarafından izin verilmesini beklemek isabetli olmaz.
3. BM içinde yaptırımların etkilerini azaltacak veya telafi edecek bir sistemin ortaya çıkartılmasını ve Türkiye'nin bundan etkin biçimde yararlanabileceğine bel bağlamak aşırı iyimserlik olur.

Öte yandan, Türkiye, BM ambargo kararına uyması nedeniyle 35 milyar dolar gibi ağır bir zarara uğramış ve bu uygulama Güneydoğu ekonomisi üzerinde yıkıcı etkiler yapmıştır.

Bu tablo Türkiye'yi pratik yaklaşımlara zorlamaktadır. Diğer bir deyişle, Türkiye'nin, Bölge'deki sınır ticareti ve akaryakıt taşımacılığı düzenine bir kısıtlama getirmesi söz konusu olmamalıdır.

Bu uygulamaya kısıtlı önlemler getirmek, terör belasının kontrol altına alınması sonucunda Bölge'de oluşan nisbi sükun ve istikrar ortamında canlanmaya başlayan ekonomiye ve artan istihdam imkanlarına ağır bir darbe indirmek olur.

Kanımızca alınması gereken önlemler, Habur sınır kapısında geçişlerin daha kolay, daha akıcı ve daha düzenli olmasını sağlayacak altyapının bir an önce tamamlanması ve sınır ticaretine kontrollü bir esneklik getirecek düzenlemelelerin yapılmasıdır.

Şimdi konuşmamın ikinci bölümüne geçiyorum. Bu bölümde, sizlerle uzun süredir savunduğum bazı görüşleri ve Bölge'nin ekonomik hayatına ilişkin önerilerimi paylaşmayı arzu ediyorum.

Türkiye'nin içerde ve dışarda karşılaştığı tüm sorunların kaynağında Güneydoğu sorununun bulunduğu bir gerçek, bu sorunu çözmeden Türkiye'nin istikrar, huzur ve refaha kavuşacağını düşünmek hayal. Bu duruma rağmen, Türkiye'nin bu sorunu çözmeye amacını güden ve sorunun tüm boyutlarını kapsayan tutarlı bir plan ve stratejiden yoksun olması hazindir. Bu büyük ayıbın sorumlusu olan hükümetler, yıllardır soruna sadece bir güvenlik meselesi olarak baktılar ve idare-i maslahatçı bir zihniyetle işi askere ihale ettiler.

Oysa, sözünü ettiğimiz nitelikte bir planın terörle mücadele hedefi yanında, bütünsel bir perspektifle sorunun ekonomik, sosyal, siyasal, eğitsel, kültürel ve demokratikleşme boyutlarını kapsaması ve tüm milli gücü koordineli bir şekilde bu alanlardaki meselelerin çözümüne yönelmesi gerekiyor. Böyle bir planın süratle oluşturulup uygulanması ülkemiz için yaşamsal önemde. Bu bağlamda atılacak adımların başında, kuşkusuz toplumda güvenlik, eşitlik ve adalet duygularını pekiştirecek önlemler gelmektedir. Çünkü karşımıza çıkan en önemli sorun, Bölge'deki vatandaşlarımızda, farklı muamele gördükleri ve kendilerine farklı bakıldığını inancının köklü bir şekilde yerleşmiş olmasıdır.

Diğer öncelikli sorun, terörü yeşerten, besleyen ekonomik ve sosyal koşulların ortadan kaldırılmasıdır. Kanımca, bu amaçla alınacak en uygun ve etkili önlem, sekiz yıllık entegre bir sosyo-ekonomik kalkınma planını Bölge'de süratle uygulamaya konulmasıdır. Bu bağlamda, sekiz yıllık eğitim için de en uygun koşullar oluşturularak eğitimli bir kuşak hedef alınmalıdır.

Ancak, Türkiye'nin halen karşılaştığı ağır mali sorunlar nedeniyle böyle kapsamlı bir pla-

na önemli kaynaklar tahsis edilmesine imkan olmadığını da hepimiz biliyoruz. Bu durumda, Bölge ekonomisini canlandırmak ve iş imkanları yaratmak için özel yatırımların teşvikinden başka çare yoktur. Oysa bugüne kadar sağlanan teşvikler, Türk yatırımcısını Bölge'ye çekememiştir.

Bildiğiniz gibi, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde genel teşviklerin yanı sıra 4325 sayılı yasa ile 21 Ocak 1998'den beri özel teşvikler de uygulanıyor. Teşvik sisteminin iyi yürütülemediği hakkında yaygın şikayetler vardır. Ama, sistemin etkinlikle yürütüldüğünü ve hatta daha da iyileştirileceğini varsayarsak bile, özel yatırımcıları Bölge'ye çekebileceği kanısında değilim. Çünkü bugün Türkiye'nin büyük sanayi merkezlerinde yerleşik Türk sanayicisi, daralan pazarın yarattığı sıkıntı nedeniyle ayakta kalabilmek için konsolidasyona gitme zorunluluğu duymaktadır. Bu durumda olan sanayiciyi, klasik teşvik önlemleriyle ve ne kadar avantajlı yaparsanız yapın Doğu'ya yatırım yapmaya özendirmek mümkün değildir.

Bugünün koşullarında, özel kesimi Güneydoğu'ya gitmeye özendirmenin tek yolu, firmaların yatırım finansmanı sorununu çözmektir. Bu amaca yönelik finansman kaynaklarını sağlamak için, Türkiye'nin de yeni bir örgütlenme modeli çerçevesinde bir Güneydoğu Anadolu Yatırım Fonu (GAYF) oluşturması gerekecektir. GAYF'nun, örneğin 400 milyon dolar olarak öngörülecek sermayesinin, 100 milyon doları Türkiye tarafından karşılanacak, geri kalan meblağın sağlanması için de Dünya Bankası'na, Avrupa Yatırım Bankası'na ve diğer benzer kuruluşlara başvurulacaktır. Bir kurum olarak yerine oturduktan sonra GAYF, yurtdışında tahvil ihracı yoluyla da kaynaklarını artırma ve yenileme imkanına sahip olacaktır. Görüleceği üzere, GAYF Türk maliyesine ağır bir yük getirmektedir. Fon'un kurulmasında amaç, esas itibarıyla Bölge'nin dış yardım fonlarından yararlandırılmasıdır. Türkiye başlangıçta bu fona tahsis ettiği meblağ ile bu projeye ciddiyet ve inançla baktığını ortaya koymuş olmaktadır.

Hemen belirteyim ki, GAYF Bölge kalkınması için yatırım danışmanlığı hizmetleri veren GAP-GİDEM sistemiyle koordinasyon halinde çalışacaktır. Benim önerim, Güneydoğu Sanayici ve İşadamları Derneği'nin, uzman yardımından da yararlanarak GAYF fikrini, somut ve profesyonel nitelikte bir proje haline dönüştürmesidir. Bu ortaya çıkarıldıktan sonra bunun kurum haline gelmesi ve devlet desteğinin sağlanması aşamasına gelinecektir. Bunun kolay olabileceğini tahmin etmiyorum.

Ancak iş burada, Güneydoğu'nun çıkardığı TBMM'deki 80'in üzerindeki milletvekiline düşecektir. Bu milletvekilleri, parti üstü bir yaklaşımla ve tam bir dayanışma içinde çalışsınlar, bu işin peşine düşerlerse bu projeyi gerçekleştirebilir.

Mesele, bu milletvekilleri üzerinde baskıyı kurabilmek ve siyasi yaşamlarının bu projeyi çıkarabilmelerine bağlı olduğunu onlara hissettirebilmektir. Amerika'da, Avrupa'da işler böyle yürüyor. Güneydoğu Anadolu'da neden aynı şekilde yürümesin. Partiler üstü yaklaşımla Sayın Milletvekilleri'nin Bölgeye karşı sorumlulukları var, onlara baskı yapın. Bu itibarla, GÜNSİAD böyle bir milletvekili grubu oluşturulmalı ve bu işi izlemek için her üç ayda bir onlarla bir toplantı yapılmalıdır.

Bir önerim de, Sayın Başbakan Ecevit'e geçen yıl ABD'ye yaptığı ziyaret sırasında önerilen serbest sanayi bölgesi modeli ile ilgilidir. Bu model önemlidir, çünkü Güneydoğu'yu dünyaya açacak, yeni ufuklar kazandıracaktır.

Modelin ismi İsrail ve Ürdün'de ABD'nin desteğiyle oluşturan ve ABD'ye ayrıcalıklı ihracat olanağı sağlayan "Serbest Sanayi Bölgesi"dir. İsrail ile Ürdün aralarında kurdukları SSB ile ABD'nin İsrail'e Serbest Ticaret Antlaşması çerçevesinde sağladığı tüm kolaylık ve ayrıcalıklardan yararlanıyor.

Sistem şöyle işliyor; eğer bir ürünün değerine %35 oranında bir yerel katkıda bulunuyorsa, bu mamul ABD'ye gümrüksüz ihraç edili-

yor. Veya SSB'de bir ürüne İsrail ve Ürdün firmaları ortaklaşa her biri %20 katkıda bulunmuşsa, bu ürün de ABD'ye gümrüksüz girmektedir.

Türkiye koşullarında bunun işlemesi için, örneğin Diyarbakır'da İsrail'le birlikte kurulacak bir SSB'de bir Diyarbakır firması ile bir İsrail firmasının ortaklaşa belirli ürünleri işleyip bunlara katma değer sağlamaları gerekecektir.

Bu model Türkiye'ye önerildi. Ama arkası gelmedi. Kanımca Güneydoğu Sanayici ve İşadamları Derneği'nin, önce İsrail ve Ürdün'e bir delegasyon göndererek bu sistemi incelemeleri gerekiyor. Sonra da bunu takip edeceksiniz, kiminle 80 milletvekili ile, 80 milletvekili size lobi yapacak. Sonra da, ABD-Türkiye-İsrail arasında bu konuda bir anlaşma imzalanması gerekecek. İşin resmi düzeyde süratle sonuçlandırılması için yine, Güneydoğu Anadolu milletvekillerinin oluşturduğu lobiye kullanmak gerekecek. Güneydoğu Anadolu lobisini mutlaka oluşturmalısınız. Seçtiğiniz her milletvekiline Bölge'ye karşı olan sorumluluğunu hatırlatmanız gerekiyor. Bu bakımdan GÜNSİYAD, parti farkı gözetmeden milletvekillerini Güneydoğu Anadolu ekonomisi ile ilgili ekonomik sorunların takibi için örgütlemeli ve görev vermeli. Lobi çerçevesinde etkin faaliyet gösterenlerde halkın gözünde imtiyazlı olduklarını bilmelidir. Bu husus onlara hissettirilmeli.

Sabırımızı daha fazla zorlamamak için söylemeye burada son veriyorum. Beni dinleme sabrını gösterdiğiniz için hepimize saygılarımı sunuyorum.

Dr. OLCAY ÜNVER

Sanırım bu toplantıdan uygulanabilir sonuç projeler çıkacak. Panelimize Sayın Orhan Morgil ile devam ediyoruz.

Orhan Morgil 1941 Rize doğumludur. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi mezunudur. 1974 yılında Merkez Bankası ve Ankara Sanayi Odası'nda ekonomi danışmanı; 1978-

1979 yıllarında Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Genel Müdürlüğü; 1982-85 yıllarında TOBB Ekonomi danışmanlığı ve Milli Produktivite Merkezi Yönetim Kurulu Başkan Vekilliği; 1982-86 yıllarında Haccettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü ve Senato üyeliği; 1987-88 yıllarında İnönü Üniversitesi Rektör Yardımcılığı ve İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dekanlığı görevlerini yürütmüş; 1989 yılında Haccettepe Üniversitesi İktisat Bölüm Başkanlığı'na atanmış ve 1989-92 yılları arasında Maliye ve Gümrükler Bakanlığı Müsteşar Yardımcılığı görevini yürütmüştür. İki kitabı ve 70'den fazla bilimsel makalesi yayınlanan Orhan Morgil evli olup, halen Haccettepe Üniversitesi Öğretim üyeliği ve Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği İktisat danışmanlığı görevlerini yürütmektedir.

ORHAN MORGİL

Öncelikle Diyarbakır Ticaret ve Sanayi Odası'na, GÜNSİYAD'a ve GAP-GİDEM'e beni davet edip konuşma fırsatı verdikleri için, teşekkür ederim.

Irak ambargosunun Türkiye ve Bölge üzerinde olumsuz etkileri olmuştur. Bu etkilerin çok fazla olmasının bir nedeni de Türkiye'nin uyguladığı büyüme ve sanayileşme politikalarıdır.

Irak'ın 2 Ağustos 1990 tarihinde Kuveyt'i işgali ile başlayan Körfez Krizi sonucunda Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi Irak'a ekonomik ambargo uygulanması kararını almıştır. Türkiye siyasi nedenlerle bu karara titizlikle uyumuştur. Ancak, Türkiye'nin Irak ile oldukça önemli ekonomik ve ticari ilişkileri olması nedeniyle Türk ekonomisi ve özellikle Güneydoğu Anadolu Bölgesi uygulanan bu ambargodan önemli ölçüde zarar görmüştür. Türkiye'nin uğradığı ekonomik zarar özellikle dış ticaret, yurtdışı müteahhithlik hizmetleri, karayolu ve transit taşımacılık ve petrol boru hattı konularında ortaya çıkmıştır. Bu konularda geçmişte ortaya çıkan fiili ve potansiyel kayıpların günümüzde or-

taya çıkan gelişmelerin tartışılması faydalı olacaktır.

1- Ambargonun Yurtdışı Müteahhitlik Hizmetleri Üzerine Etkileri

Körfez Krizi başlamadan önce Irak, müteahhitlik firmalarımız açısından en önemli pazarı teşkil etmekte idi. Nitekim, Körfez Krizi başladığında Türk müteahhitlik firmaları Irak'ta 786 milyon dolar tutarında müteahhitlik hizmetleri işini yürütmekte idi. Bu işler tamamlanmadan bırakılmak zorunda kalmıştır. Bunun sonucunda uğranılan fiili kayıp 250 milyon dolar olmuştur. Ancak, Türkiye'nin uzun süredir en önemli dış müteahhitlik hizmetleri pazarını kaybetmesi nedeniyle uğranılan potansiyel ekonomik kayıp çok yüksek miktarlara ulaşmıştır.

Diğer taraftan Türk firmaları Kuveyt'te devam eden 356 milyon dolarlık müteahhitlik işini tamamlamadan bırakmaları sonucu fiili olarak 100 milyon doların üstünde bir kayba uğramıştır. Türkiye fiili kayıpların bir kısmını tazminat fonundan almıştır. Ancak, Türkiye'nin potansiyel kayıplarının telafisi hiçbir şekilde mümkün olamamıştır.

2- Ambargonun Taşımacılık Hizmetleri Üzerine Etkileri

Körfez Krizi'nin en çok etkilediği sektörlerden birisi taşımacılık sektörü olmuştur. O dönemde yılda ortalama 850 milyon dolar döviz girdisi sağlayan taşımacılık hizmetleri sektörü, bunun 350 milyon dolarını Ortadoğu ülkelerine yapılan taşımacılık hizmetlerinden elde etmekteydi. Ancak Irak'a uygulanan ambargo ile bu gelir büyük ölçüde kaybedilmiştir.

Diğer taraftan BOTAŞ boru hattından sevkedilen petrolün durması ile Türkiye yıllık 200 milyon dolar kira gelirinden mahrum kalmıştır. Bunun yanında Türkiye'nin Irak'a yönelik transit ticaretten güney limanlarımız kanalı ile elde ettiği gelirlerde kaybedilmiş ve transit ticaret Ürdün -Akabe limanına kaymıştır.

Burada özellikle üzerinde durulması gereken husus Türkiye'nin taşıma hizmetlerinin ambargo nedeniyle büyük ölçüde durması nedeniyle doğrudan uğradığı kayıpların yanında, özellikle Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin dolaylı olarak uğradığı kayıplardır. Taşıma hizmetleri Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde hizmet sektöründe (otel, lokanta, petrol istasyonu, perakende ticaret gibi) önemli ölçüde istihdam ve gelir yaratmakta ve Bölge ekonomisine çok önemli katkılar yapmaktaydı. Bu imkanın kaybolması Bölge'nin fakirleşme sürecine girmesinde önemli rol oynamıştır. Bunun sonucunda Bölge'deki terör faaliyetleri artmış ve bu nedenle Türk ekonomisi önemli kayıplara uğramıştır.

3- Ambargonun Dış Ticaret Üzerine Etkileri

Türkiye'nin Irak'a olan ihracatı 1989 yılında 1 milyar 650 milyon dolar olup, toplam ihracatımızın % 15'ini teşkil etmekteydi. Türkiye Irak'a gıda maddeleri, demir-çelikten mamul eşya, plastik mamulleri, elektrikli cihaz ve makineler, kağıt ve karton, cam eşya ihraç etmekte idi.

Dolayısıyla Irak'a yapılan ihracat esas olarak sanayi mamulleri olup, Türk sanayinin gelişmesine katkı yapmakta idi. Irak'a yapılan ihracat sanayileşmenin Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ne yayılmasına potansiyel olarak imkan verecek bir yapıya sahip bulunmaktaydı. Türk ekonomisi açısından önemli sayılacak seviyeye ulaşan ve potansiyel olarak Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin gelişme ve sanayileşmesine katkı yapacak bu ihracat imkanı Irak'a uygulanan ambargo ile hemen hemen bütünü ile ortadan kalktı. Nitekim, Türkiye'nin Irak'a olan ihracatı 1991 yılında 122 milyon dolara, yani toplam ihracatımızın %0.9'na düştü, diğer taraftan Irak'a yapılan ihracatın tıkanmasından büyük ölçüde küçük ve orta boy işletmelerimiz olumsuz yönde etkilenmiştir. Özellikle Güneydoğu Anadolu'daki bazı KOBİ'ler kapanma noktasına gelmişlerdir.

Türk firmaları Irak'a ancak Birleşmiş Milletler Yaptırım Komitesi'nden izin alarak ihracat yapmaktadır. Bilindiği gibi Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi Irak'a uygulanan ambargoyu giderek yumuşatmış ve özellikle insani ihtiyaç maddeleri olan gıda, ilaç ve temizlik malzemelerinin Irak'a ihracatına izin vermiştir. Bu çerçevede ülkemizden Irak'a cam, mutfak eşyaları, çelik ve seramik sofa ve mutfak eşyaları, sabun, deterjan, şampuan, diş macunu, giyim eşyaları, ayakkabı, terlik, makine halısı, battaniye, kağıt, muşamba, plastik masa ve sandalye ve ampul ihracatı yapılmaktadır. Son dönemde Birleşmiş Milletler Yaptırım Komitesi Türk firmalarına radyo, buzdolabı, televizyon ve çamaşır makinesi gibi dayanıklı tüketim mallarının ihracatına izin vermiştir. Ancak, Türk firmalarının Irak'a yaptığı ihracat miktarı, Irak'a verilen ithalat imkanları ile karşılaştırıldığında çok düşük düzeyde kalmıştır.

Bunu şu şekilde açıklayabiliriz. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi 1995, 1996 ve 1997 yıllarında Irak'a 4 milyar dolarlık petrol ihraç etme ve bunun %35'i tazminatlar fonu ve Birleşmiş Milletler personel masrafı olarak kesildikten sonra kalan kısmı ile ithalat yapma imkanı vermiştir. Dolayısıyla bu yıllarda Irak 2,6 milyar dolar ithalat yapma imkanına sahip olmuştur. Buna karşılık Türkiye'nin Irak'a olan ihracatı 1995 yılında 119 milyon dolar, 1996 yılında 188 milyon dolar ve 1997 yılında 53 milyon dolar olmuştur.

Diğer taraftan Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi 1998 ve 1999 yılında Irak'a 7,6 milyar dolarlık ithalat izni vermiştir. Buna karşılık Türkiye'nin 1998 yılında Irak'a olan ihracatı 75 milyon dolar civarında olmuştur. Irak'a yaptığımız ihracatın düşük seviyelerde kalmasının bir nedeni inşaat malzemeleri başta olmak üzere bazı ürünler için firmalarımızın Birleşmiş Milletler Yaptırım Komitesinden izin alamamasıdır. Ancak, bu durum göz önüne alınsa dahi firmalarımızın Irak'a ihracatlarını artırma yönünden başarılı olamadığı görülmektedir. Birleşmiş Mil-

letler Güvenlik Konseyi'nin son aldığı karar göz önüne alındığında Irak ile ekonomik ve ticari ilişkilerimizin geliştirilmesi daha da önem kazanmıştır. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi 17 Aralık 1999 tarihinde aldığı bir karara göre; Irak'ın yeni kurulan Silahsızlanma Denetim Kurulu ile işbirliği yapması halinde ambargo bütünü ile kaldırılacaktır. Irak henüz bu yönde adım atmamıştır. Ancak belli bir süre sonra Irak'a uygulanan ambargonun kaldırılacağı anlaşılmaktadır.

Bu noktada Irak ile ekonomik ve ticari ilişkilerimizi nasıl geliştirebileceğimizi tartışmamız gereklidir. Bilindiği gibi bir ülke ile ekonomik ve ticari ilişkilerin geliştirilmesi için o ülke ile siyasi ilişkilerin geliştirilmesi gereklidir. Türkiye'nin Amerika Birleşik Devletleri ile olan stratejik işbirliği ve Avrupa Birliği'ne tam üye adayı olması Irak ile siyasi ilişkilerini geliştirmesi yönünden belli bir sınırlama getirmektedir.

Ancak, Türkiye komşu bir devletle ilişkilerini geliştirme yönünden belli imkanlara sahiptir. Türkiye Irak ile siyasi ilişkilerini geliştirmeye önem vermelidir. Bunun yanında esas olarak sanayi ve ticaret odalarımızın ve firmalarımızın Irak'taki iktisadi kuruluş ve firmalarla ilişkilerini geliştirmesi büyük bir önem arz etmektedir. Özellikle Güneydoğu Anadolu Bölgemizdeki sanayi ve ticaret odaları ve firmalar Irak'taki ilgili kuruluşlarla ilişkilerini geliştirmesi kaçınılmaz bir gerekliliktir. Bölge'deki sanayi ve ticaret odalarına Irak'taki ilgili kuruluşlarla ilişkilerini geliştirebilmeleri için Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği finansman desteği ve teknik destek vermelidir. Bölge'deki Sanayi ve Ticaret Odaları bu amaçla işbirliği yapmalı ve gerekli adımları atmalıdır. Diğer taraftan belli kaynak ve imkanlara sahip GAP İdaresi Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ndeki odaların ve firmaların Irak ile ilişkilerini geliştirilmesinde katkı yapma imkanına sahiptir. GAP İdaresi'nin bu yönde çalışmalar yapması Bölge ekonomisinin gelişmesi yönünden faydalı olacaktır.

Sonuç olarak, giderek açılan Irak pazarı önümüzdeki yıllarda Türkiye için ve özellikle Güneydoğu Anadolu Bölgesi için önemli hale gelecektir. Doğal olarak Irak pazarının gelişmesi önümüzdeki yıllarda Irak'ın iktisadi büyümesine ve global ekonomiye entegre olmasına bağlıdır.

AB'den Bölge'ye kaynak aktarılmasının talep edilmesi gerekir. Bir bölgeyi o bölgenin girişimci ve sanayicileri kalkındırır, dışarıdan gelecek destek sınırlı olur.

Dr. OLCAY ÜNVER

Konuyu uluslararası hukuk, ekonomi ve politik boyutlarıyla inceledikten sonra sıra yerel görüşlere geldi. Konuşumuz Sayın Mehmet Aslan.

Mehmet Aslan 1953 Nizip doğumludur. İstanbul İktisadi Ticari İlimler Akademisi mezunudur. Tekstil imalatı işi ile iştiğal etmektedir. 1992 yılından beri Gaziantep Ticaret Odası Yönetim Kurulu Başkanı olan Mehmet Aslan aynı zamanda, Sümer Holding Kurulu Üyesi, Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği Ambusmanı ve Ekonomik İşbirliği Teşkilatı (ECO)'nın Türkiye Millî Komitesi Muhasip Üyeliği görevlerini de sürdürmektedir. Mehmet Aslan evli ve iki çocuk babasıdır.

MEHMET ASLAN

Diyarbakır'ın değerli yöneticileri, Değerli Büyükelçim, Sayın Hocam, Bölgemizin değerli Oda Başkanları, İşadamları ve Değerli Konuklar,

Öncelikle bu toplantıya katılmamı sağlayan GÜNSİAD'a, Diyarbakır Ticaret ve Sanayi Odasına ve Diyarbakır GAP-GİDEM yetkililerine teşekkür ediyorum.

Son derece önemli bir konu, uzun süredir üzerinde çalıştığımız bir konu Doğu ve Güneydoğu için son derece önemli bir kent olan Diyarbakır'da birlikteliğe dayalı bu programa uzmanlarla birlikte katılma haberini alınca çok sevindim ve bu toplantıya katılabilmek için diğer programlarımı iptal ettim.

Değerli konuşmacılar olayın çok güzel yönlerine değindiler, konuşmacıların tek tek değindiği noktaları tekrarlamama gerek yok. Ben sadece toparlama yapacağım. Daha sonra ambargo ile ilgili görüşmelerimiz ve Bölge'yi etkilemesi ve Bölge'nin bu konuda ve diğer konularda perspektifinin nasıl olması gerektiği konusunda bir yaklaşım getirmeye çalışacağım.

Tabii ambargonun Türkiye için bazı etkileri oldu. Özellikle değerli hocam da dile getirdi. Yalnız bu etkilerle ilgili bazı rakamlar konusunda anlaşmazlık oldu. Yani bu işi götüren kurumlarla bizim aramızda bazı anlaşmazlıklar var ve rakamların nasıl hesaplanması konusunda temelde farklılığımız var önce bunu masaya yatırmak lazım.

Şimdi 1996 yılından beri ambargonun getirdiği zarar 30-35 milyar diye ifade ediliyor. Yani geçen yılların rakamları eklenmeden ve nasıl hesaplanıyor, onu çokta bilmiyor değilim. Bize göre Irak'a olan ticaret ve 7 milyar 600 milyon dolar ihracattan olan rakamdır. Bunun yanında petrol ürünleri de hesaplanmalıdır. Ve iddia ediyoruz ki gerçek rakamlar 35 milyar doları ikiye katlar ve Türkiye'nin ve Bölge'nin kaybı 70-80 milyar dolardır. Bu güne kadar Gaziantep Ticaret Odası dışında hiç kimse inceleme yapmadı. Ambargo başladıktan sonra Bölge'ye yönelik çalışan bir çok işletmenin kapandığı konusunda bizim Gaziantep Ticaret Odası olarak yaptığımız incelemeler 95-96 yıllarına aittir. 1996 yılında 1196 imalat sanayi işyeri kapanmıştır. Bunun içinde sabun, deterjan, mercimek, un vb. üretimiyle ilgili birçok işletme buna dahildir. Yansırı lokantacı, tamirci, dinlenme tesisleri de vardır ve bunun 1000'e yakını sadece araçlara hizmet eden sektördür. Bu rakamlar sa-

dece Gaziantep için yapılmış araştırmanın sonucudur.

Şimdi Bölge için baktığımız zaman Irak ge-
çişli gelişmiş bütün Körfez Ülkeleri'nin duru-
munu düşünmek lazım. Bu krizi sadece Irak'la
bağlantılı düşünmek yanlış, çevre ülkeler için
imalat yapan işletmelerin durumu da gözününe
alınmalıdır.

Özellikle Bölge'deki göç, Gaziantep ve Di-
yarbakır'da uğranılan zarar bunun en büyük ör-
neğidir. Göç olayları masaya yatırıldığında, iş-
sizlik masaya yatırıldığında hatta işsizlikten
kaynaklanan ve hatta Kuzey Irak'ta ambargo
sonrası ve otorite boşluğundan kaynaklanan ter-
rör olayıdır. Ve devletin bu alandaki harcamala-
rı, eğer varsa yatırımları bunun yanında 30-35
milyar dolar gibi bir para cüzi bir rakam olur.
Ama 35 milyar dolar olsun küçük bir para değil,
yalnız bunun altını çizmekte fayda görüyorum.
Çünkü Türkiye'de hep böyle ifade ediliyor. Biz
ambargoya hayır mitingleri yaptığımız zaman
1996 yılında devletten aldığımız resmi rakam
30-35 milyar dolardı, 2000 yılına geldik. Am-
bargonun etkileri katlana katlana devam ediyor,
oysa devlet rakamları sabitlemiş gibi.

Bir kere ambargo zararının envanterinin çı-
karılması lazım ve bu konuda kendilerine yar-
dımçı olmak için elimizdeki tüm bilgileri, eğer
öylesine bir envanter çalışması bir kurum tara-
findan yapılacak ise, çok sağlıklı bir şekilde ak-
tarma şansına sahibiz.

Dolayısıyla Türkiye bir şey söylerken Bir-
leşmiş Milletler'e mesaj verirken uğradığı zara-
rı kendi içinde ve küçük boyutla göstermek gibi
bir yanılgıya düşmemelidir. Böylece bize para
mı verecekler, hayır ama uğranılan zarar büyük-
tür. En azından bizim taleplerimizin karşılanma-
sı doğrultusunda bir başka unsur olabilir. Uğra-
nılan zararların büyüklük ifadesinde bu da
önemlidir. 70-80 milyar dolar gibi bir rakam
verdim. Taşımacılıktan ve Körfez Ülkeleri'ne
geçişten ve müteahhitlik hizmetlerinden kaybet-

tiğimiz çok şey vardır. Bunları toplarsak bun-
dan aşağı bir rakam çıkmaz.

Olayın sosyal yönü ise göç ve işsizliktir.
Ben Diyarbakır'ın 1979-80 ve 90 yıllarındaki
durumunu çok iyi bilirim. Mesleğimden dolayı,
gıda imalatı yapıyordum. Burayı ve çevre illeri
iyi bilirim, çünkü yazlarımı burada geçirirdim.
Son birkaç yıldır gelemiyordum. Dost acı söyler
ya burayı gelip gördüğüm zaman Diyarbakır'ın
benim 1993'te gördüğüm halinden çok daha ge-
ride olduğunu gördüm. Peki sebep neydi? Ana
sebeb göçtür. Göç sosyal, altyapısal ve eğitim,
sağlık hizmetleri yetersizliği gibi problemleri
getirdi. Bunlar da maliyettir. Gaziantep ve çev-
resinde 1991-1993'ten sonra ambargo ile birlik-
te göç arttı. Biz şimdi yeni bir şehir yaratık 4.
organize şubemiz var. En büyük göçü Gaziantep
aldı ve biz bir Organize Sanayi Bölgesi açalım
dedik. Gerek Gaziantep Ticaret Odası, gerek
sağduyulu insanlar ve bunlar için gerekli eğitim,
altyapı, sağlık hizmetlerini sağlamamız gerek.
Ama buna karşın ne yöre insanı, ne devletin im-
kanları bu konuda destek vermeye ve planlama
yapmaya yetmedi.

Dolayısıyla ambargonun etkileri saptanın-
ken olaya çok yönlü bakmak gereklidir. Elbette
Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde kalkınma sa-
dece Irak'la ve bu yolla Körfez Ülkeleri ile tica-
rete bağlı değildir. Ama bu safha o kadar önem-
lidir ki, bugün sadece Nizip'te sabun ve deterjan
fabrikalarının % 90'ı kapanmıştır. Gaziantep'te
un ve gıda ile ilgili fabrikaların çoğu kapandı.
Bu fabrikalarda çalışanlar işsizler sınıfına katıl-
dı. Gaziantep'i geçtim gelelim Şırnak, Cizre, Si-
lopi, Mardin, Kızıltepe'ye....

Size bir anımı anlatayım. Bu benzeri olay-
lar ambargonun durumu için neden bu kadar
çalıştığımızı açıklamaktadır. Ben bunu bir çok
yerde anlattım ama tekrar anlatmakta büyük fay-
da görüyorum.

Tahmin ediyorum 1996 yılıydı. 1996 yılın-
dan itibaren sınır ticaretini geliştirmek için çok
yoğun bir çalışma içindeydim. Irak'a gidiyor-

dum. Devletin bilgisi dahilinde. Silopi'de kamyonların durduğu bir lokanta vardır. Gece gündüz açık, bizde öğlen yemeği yemek için orada konakladık. Kaset satan çocuklar vardı. İbrahim Tatlıses, Emel Sayın falan, hoşuma gitti bir kasette ben aldım, Irak'a geçtik. Silopi'den gece dönmemiz gerekiyordu. Silopi Valiliği'nden özel izin aldık. Gece yola koyulduk, saat bir iki gibi bu bahsettiğim lokantaya tekrar vardık, sabah gördüğüm çocuğun yanında 5-6 çocuk daha yine kaset satıyorlardı. Bunlar 10-12 yaşlarında çocuklar, birkaç tanesini oturttuk ve sorduk. Bu saate kadar dışarda ne arıyorsun, sebebi ne dedim. Bir çocuk şu ifadeyi kullandı "ağabey bu kasete biz kurban olmaz mıyız" dedi." Bu kaset olmasaydı, şimdi biz dağda olmayacak mıydık?" dedi. Espri burada beyler, bu olaya bakarken konu olan bu küçük kaset bu çocuğa bir istihdam kaynağıdır ve dağa çıkmasına engeldir. Bunun için sorun sadece Doğu ve Güneydoğu'nun sorunu değil Türkiye'nin sorunudur. Bu yoldan geçen insanların yarısı İstanbul, Ankara, İzmir'den gelip geçiyor. Sadece doğu ve güneydoğu insanı değil, Batıda birçok insan da Irak ve Körfez Ülkeleri'ne geçişle hayatını idare etmiyor mu? İstanbul, Ankara ve İzmir'de bu nedenle kapanan birçok firma var. Özellikle temizlik firmaları demek ki bu olaya bakarken çok geniş kapsamlı bakmak gibi bir zorunluluğumuz var.

Sayın Büyükelçim Elekdağ'a çok teşekkür ediyorum. Kendisinin Dışişleri'ndeki görevlerini, başarılarını dinleyerek büyüdük. Kendisi zaten çok iyi bir diplomattır. Ama ilk kez Dışişleri'nde görevli böylesine açık, net, gerçekleri kabul eden, ambargoya ilgili destekleyici bilgiler veren birine rashyorum.

Şimdi bunu açacağım. Belki siz Dışişleriyle çok mu haşır neşir oldunuz diye soracaksınız, düşünemeyeceğiniz kadar. Şimdi başlıyorum. 1990 Ağustos'unda ambargo kararı alındıktan sonra; 1991 yılında BM Şartı'nın 50. maddesi kapsamında Ürdün'ün bir başvurusu oldu. 1992 yılına kadar da bir ses çıkmadı, ne hayır ne evet ve 92 yılında Ürdün ben artık ambargoyu uygu-

layamıyorum dedi. Altını çiziyorum ki Ürdün Körfez Savaşı sırasında Irak'ı destekliyordu. Türkiye de karşı cepheyleydi. Yine de Birleşmiş Milletler bir anlamda zımnem göz yumdu ve 1992 yılı sonu itibarıyla Ürdün-İrak yıllık 600 milyon dolarlık anlaşma yaptı, yani 3,5 milyon ton ham petrol, petrol fiyatları düşse bile bu hep 600 milyonu tamamlamıştır. Ve 600 milyonluk anlaşmanın 300 milyonu hibe olarak kondu, 300 milyonu da özellikle ham petrol alıp Ürdün firmalarının satmasıdır. Bu ticaretin esasıdır.

Biz kendimiz çalışmaya başladık ve çalışmalarımızda BM Şartı'nın 50.maddesini keşfettik. Kendi imkanlarımızla, kimse bize söylemedi. Baktık ki bu maddeyle ilgili bir girişim olmuş mu, evet olmuş, Ürdün baş vurmuş ama evet veya hayır denmemiş ama Ürdün'le Irak arasında da bir ticaret var.

Biz 1993'te Ürdün'e gittik, Ticaret Odası Başkanı ile görüştük. Dedik ki sınır ticareti bizim için çok önemli ama ambargo yüzünden artık yapamıyoruz, siz nasıl yapıyorsunuz, isterse biz ortak yapalım veya bizde sizin kanalinizle bir şey yapalım. Bu sefer Ticaret Odası Başkanı'nın bize söylediği şu oldu; bu iki devlet arasında önce konuşuldu, sonra İngiliz ve Amerikan firmaları, Ürdün Ticaret Odası'na kayıtlı bazı firmalara gelip % 80-90 oranında ortak oluyorlar. Ama neticede Ürdün firmaları oluyor bunlar, ihracatı onlar yapıyor ama bu durumu değerlendirilmesi de bu ülkelerin firmaları ile devlet arasındaymış ve biz kesinlikle başka ülkelerin firmalarını ortak edemiyoruz kendi Ticaret Odamızdaki firmalara, dediler. Aldığımız cevap bu oldu.

Şimdi bunu niye söyledim. Daha 1993 yılında ambargoyu uygulayın diyen ülkeler ambargonun nemalanından yararlanmak için çok güzel yöntemler buldular kendileri için, Ürdün'e göz yumulmasının sebebi de budur.

Yani Türkiye bu kadar önemsiz bir ülke mi Ortadoğu barışı için, Ortadoğu'daki konsepti, stratejisi için, yani akıl var izan var. Böyle bir

şey yapılacaksa önce Türkiye ile yapılmalı şimdi bunun altındaki nokta bu ülkelerin ambargodan dolayı bırakın Birleşmiş Milletlerin %35 tazminatını, esas nokta nemasını demek.

Şimdi biz buradan döndük Ankara'ya geldik. Sayın Hikmet Çetin Diyarbakırlıdır ve Dışişleri Bakanı idi hatırlarsınız kendisiyle görüştük, Dışişleri'nin farklı kademeleriyle görüştük. O zaman ben basında ambargoyla ilgili bir iki kere demeç verdim. Sanırım Ekonomist Dergisi idi, isim vermeyeceğim ama bir Dışişleri yetkilisi bana dedi ki "yahu kardeşim sen biliyor musun bu 50.madde filan nedir? Bu devlet politikasıdır, bilmiyorsun da konuşuyorsun yoksa biliyorsun da mı konuşuyorsun". Ben de "biliyorum bilmiyorum" demedim. "Sadece bir şeyler öğrenmeye çalışıyorum"dedim. "Şu kullandığınız maddenin tercümesi bu değil mi? Efendim verdiğiniz madde bu değil mi" koydum önüne "tamam" dedi, "bu devlet politikası sen niye karışıyorsun". Bunları anlatmamın nedeni birazda kendi hatalarımıza bakmamızın gereğiğidir.

Neyse bizim 50.madde ile ilgili başvuru-muz 1996 yılındadır. Ne tuhaf Gaziantep'ten tüm Bölge'yi toplayıp "ekonomik ambargoya hayır" mitingi yaptıktan sonradır. Peki 91-96 arasındaki bu başvuruyu yapmamamızın hesabını kim kime verecek. O dönemde bu ülkeyi yönetenlerin tümünün bu ülke ve bu Bölge için yaptıkları boş, ve size Dışişleri Bakanı'nın bir ifadesini söyleyeyim.1996 yılında bir mitingde yaptığı açıklamada, daha sonra bizimle yaptığı sohbet de niye başvuru yapılmadığının sebebini söyledi. Dedi ki biz şöyle yaptık, önce vaatlere kandık yardım gelecek diye, sonra bu çok uzun sürmeyecek diye düşündük. Bu yüzden Birleşmiş Milletlere gidip de bunu söylemeyi devlet politikamız açısından uygun görmedik dedi. Neticede yanlışlık, bu onun sözü.

Yani bazı gerçeklerin altını çizmemiz lazım. Sayın Büyükelçim doğru bir şekilde ifade etti, ama gerçek şu ki 91-96 yılları arasında hiçbir doğru dürüst girişimde ve faaliyette bulunulmadı ve çok imkanımız vardı. Bir tanesini söy-

leyeyim size; 96'daki başvuru-muz esnasında, yanılmıyorsam "Çevik Güç" görüşmeleri vardı. Türkiye Büyük Millet Meclisi bu konuda biraz uyandı. Hükümet bizim 50.madde ile ilgili başvuru-muza olumlu bakılmazsa biz de "Çevik Güç" anlaşmasını kolay geçirmeyeceğiz, dedi. Birleşmiş Milletler biraz zora geldi ve hemen bu dönemde tamam bu konuyu ciddi inceleyeceğiz dediler ve biz hemen "Çevik Güç"ü onayladık. Halbuki o dönemde hemen onaylamasaydık 96 yılında bugün Ürdün'e sağlanan kolaylıklar bize de sağlanacaktı. Bunlar geçti peki bundan sonra ne yapacağız veya ne yaptık, dedim ki biz bu konuda ne kadar çok örgütlenebilirsek ve ne kadar çok şey yapabilirsek yapalım, bu konuda bütün hükümetlerle irtibata geçtik.

1996 yılında sınır ticaretinin başlama kararnamesini de Dış Ticaret Müsteşarlığı'ndaki arkadaşlarla yazarlardan birisiyim. Önce sınır ticareti ile başladık sonra bu olayı nasıl genişletebiliriz hesabını yapmaya başladık. Aksaklıklar olmadı mı oldu. Ama o bölgede o çocuklar kaset satmaya, lokantalar açılmaya, üretim yapılmaya başladı. Emekli orgeneral Çevik Bir'in, 97 yılındaki ifadesiyle "sınır ticareti ile ilgili gayretler için başımızı şişirdin diyorduk. Ama sınır ticareti başladıktan sonra Cizre -Antep hattında terör olaylarında büyük düşüş oldu ve artık biz de olaya böyle bakıyoruz", dedi.

Olayı önemseseydik, ya da aman Amerika kızarıp diye çekiniyoruz, halen bile var bu konudaki mazeretler devam ediyor. Hiç olmazsa Birleşmiş Milletler Ürdün'e verdiği kolaylıkları bize de versin, ambargo devam ediyorsa etsin. Ve orada bazı diyalogları geliştirebilseydik, bazı bulguları elde edebilseydik belki bugün bu durumda olmazdık. Fakat yapmadık sınır ticareti bir süre sağlıklı gitti ama sonra, 97 Kasımında Irak'la Amerika (ben BM yerine ABD diyorum çünkü işin başı ABD'dir) arasında kriz çıktı. Şimdi olayı biraz geliştirdik. Arkadan bu kriz çıktı. Irak mazot ihracatını durdurdu. Bizim Bölgemizde 100 milyon dolar civarında ihracat yapan firmanın buna Kızıltepe'den Antep'e kadar

birçokları dahil alakları var, ve bu firmalara borcu olan işletmeler zora girdi. Firmalar bu zor şartlarda ihracat mücadelesi veren firmalar sıkıntıya girdi ve bunlara bağlı çalışanlar sıkıntıya girdi ve işsizlik olduğu gibi katlanarak artmaya başladı.

Şimdi ben bir kuruma teşekkür edeceğim. Bu Dış Ticaret Müsteşarlığıdır. Bu konuyla ilgili çalışan Dış Ticaret Müsteşarlığı'na Daire Başkanlarına, bütün arkadaşlarımız bu konuda çok çabaladı, Dışişleri Bakanlığı ise çok ihtiyatlı çok temkinli, aman böyle olur, aman şöyle olur, ülke politikamıza zarar gelir gibi sürekli pasif davrandı. Biz olağanüstü derecede çalıştık ve biz bunu bir yere getirdik, inanılmadı. Başbakanı ikna ettik, kendisine teşekkür ediyorum. Başbakan'ın resmî yazısı ile Irak'a gittim. Başbakan'ın görevini yaptığını gazetelerden izledik. Dışişleri Bakanlığı'na karşı çıktı, sizin işiniz değil gibisinden siz bir başkana yazı veremezsiniz falan....Neyse Başbakan dedi ki bakana verirsiniz bu da bakan veriyorum dedi, neyse sonunda gittik, Irak'la anlaşma yaptık, yaptığımız anlaşmada bütün nakliye fiyatlarını Irak tarafından düşürdük ve protokole bağladık. Şu anda ham petrol bizim tarafımızdan taşınıyor bu alacaklarımıza karşılık 6 aydır taşınıyor. Bizim geçtiğimiz bu yoldan tekrar 120 milyon dolar alacağı vardı. O da bizim geçtiğimiz yoldan 56 birimi bir araya getirdik bir şirket kurduk. Şimdi günde 5000 araç ham petrol taşıyor ayda 15.000 araç yapıyor. Bunu 5 ile çarparsanız 100.000 kişiye sadece bu yolla istihdam sağlandı. Ortalama 5.000 araç sınır dışına çıkıyor.

Devlet Güneydoğu ile ilgili bir istihdam projesi açıkladı. 40 trilyonluk, kaynak daha ortada yok, amaç 8.000 kişi için istihdamdır. Şimdi 320 milyon dolar ham petrol işleyişinden dolayı 100.000 kişi direk istihdam edilmekte, TÜPRAŞ gelir elde etti, biraz da ucuz aldı. TÜPRAŞ'tan dolayı arttı 65 trilyon nakli için, vergiye kaynak Irak'tan. Şimdi işe bakın ne devlete yükü var, hem devlet kazanıyor, hem Bölge'deki araçlar çalışıyor. Hem o ihracatçı firmalar kurtuldu,

hem bu kadar kaynak Bölge'ye geliyor. Şimdi aklın yolu birdir.

Şimdi biz bunu ne kadar zor gerçekleştirdik, biliyor musunuz? İnanın Ender Bey ve Teyfik Bey burada oturuyorlar, onlara teşekkür ediyorum. Sayın Elekdâğ dediler ki; Ürdün'e sağlanan kolaylıkların bize de sağlanacağına inanıyorum, aslında kendisine katılıyorum. Bir umut var, Sayın Başbakan son ABD ziyaretinde lüt-fettiler bizi birlikte götürdüler, oradaki bazı görüşmelere devlet uygulaması dışında soktular bizi sağolsunlar. Orada biz bir işaret aldık aldığımız işaret şu; bugün ambargonun geldiği noktada artık Birleşmiş Milletlerin baktığı olay Irak'a nakit para girmemesi, esas önemli olan olay bu yani nakit para. Türkiye'nin kendileri için önemini belirterek, Türkiye'nin karşılaştığı zararlara yönelik olarak, karşılıklı takasa yönelik bir ticarete makul ve sıvac bakacaklarını belirttiler. Dış Ticaret Müsteşarlığı bu çalışmalar sonucunda bu yaklaşımı yakaladı, bugün Irak'ta yeni bir sistem gelişti.

Amerikan halkına hiçbir mahsuru yok, çünkü geçen hafta Amerikan başkonsolosu beni ziyarete geldi. Biz bazı şeyleri sır diye tutuyoruz, adamlara ham petrolü geçiremiyoruz diyoruz. O bende listesi var diyor.

Şimdi devlet bir şey yapmaya çalışıyor 50.madde ilkesi 30 ülke başvuruda bulunmuş Sayın Büyükelçim, Amerika dedi ki 50.madde konusunda bize bir şey getirmeyin biz çok sıkıntıda'yız. Çünkü Rusya'sından tutun, ticareti olan komşusuna kadar birçok ülke vardır. Sayın Başbakan'la görüştük, gidenlere ben bu raporu hazırladım. Dedi ki Ürdün'e sağlanan kolaylıklar diyelim, 50. madde demeyelim. Sayın Başbakan dikkat ederseniz ABD'ne Türkiye'nin zararları ve bu konuda sağlanan kolaylıklar şeklinde getirdi. Bu anlamda bu takas usulüne ABD'nin makul ölçülerde normal bakabileceğine dair resmi olmamakla birlikte bir sinyal var.

Şimdi bununla belirtilen sistem şu; TÜPRAŞ gibi devletin bir yan kuruluşu Irak'tan pet-

rol alacak, buna karşılık para vermeyeceksiniz. Burada devletin adına hesap tutulacak, firmalarınız ihracat yapacak, siz gelip paranızı alacaksınız bu kadar basit, aslında Ürdün'ün sistemi de bu.

Şimdi size bütün içtenliğimle söyleyeyim çok ciddi bir şekilde çalışılıyor, çok mesafe kat ettik. İnşallah çok yakında Irak'la ambargoyu bir anlamda ruhunu zedeledikten böyle bir ihracat başlayacak, şimdiye kadar alacak kurtarma veya oradan oraya araçlarımız malı taşıma değil esas ihracat yapmak, bizim ürettiklerimizi Irak'a satmak gibi bir noktaya geliyoruz. Şimdi Irak ambargosunu müsaadelerinizle kapatayım başka bir konuya gelelim.

Teşvikler. Sayın Hocam, Sayın Büyükelçim söyledi çok önemli bir takım yaklaşımlar oldu ama ben de Bölge'nin teşviklerle kalkınacağına inanmıyorum. Ama teşviklere gelene kadar esas yapılması gereken başka şeyler var. Şimdi bakın, Doğu ve Güneydoğu Bölgesi'nin komşularından birisi Suriye, birisi Irak, birisi İran, şimdi bu 3 ülke ile sorunumuz var. Irak'ta ambargo var. Irak üzerinden Körfez Ülkeleri'ne geçiyoruk, Suriye'den de diğer taraflara Birleşik Emirliklere vs.. geçemiyoruz. Suriye ile yıllardır siyasi sıkıntımız var yeni yeni birtakım gelişmeler başladı. İran'la keza siyasi sorunlarımız sıkıntılarımız var. Bunlarla olan ticaret yok denecek kadar az, bir de Bölge'nin yapısına bakın Gaziantep dahil işletmelerin %95'i küçük ve orta ölçekli işletmeler ne çok büyük pazarlama, ne çok teknolojik donanım, ne çok finansmanları var. Nasıl Avrupa ve Amerika'ya satacaksın, sen bu teşvikle nasıl Bölge'ye yatırım getireceksin, yani böyle bir şeyin mantığı var mı? Şimdi mantık şu; yatırım, teşvik versen de vermesen de önce ürettiğini satabileceği pazar arar. Bu çok önemli şimdi buna bir örnek verelim. Bir adama teşvik verelim Diyarbakır'da yatırım yapsın Irak'a Suriye'ye ürün satamıyor, hammadde batıda, biz Diyarbakır ve Gaziantep olarak hammaddenin %90'nını İstanbul, Ankara, Kocaeli'nden getirmek zorunda kalıyoruz, pazan da batıda olursa

getirmek için nakliye götürmek için nakliye, ama Avrupa senin nakliye için harcadığını sana vermez ki, İzmir limanından çıkışına bakar. Bir kere Bölge olarak rekabet şansımız yok, en azından devletin temel girdilerdeki bu dezavantajları kaldıracak birtakım teşvikler getirmesi gerekir.

Bizim bir arka bahçemiz var ben şimdi teknolojik olarak çok sıkıntı çekiyor, çok gayret ediyor ama yine de Avrupa'ya satmakta zorlanıyorum. Fakat Suriye, Irak ve İran'da ne üretiyorsam satacak bir pazar var. Avrupa'ya satabilmek için teknolojik donanımın olması gerek bu bir kere çok önemli, Avrupa'dan alacağım bu teknolojik donanım 3-5 yıl eskise bile bunu Irak, Suriye, İran için kullanmama gibi bir kaygım yok.

Dolayısıyla bu ülke 28 milyar dış ticaret için çırpınırken ben iddia ediyorum bu 3 komşumuzun 15 milyar dolarlık ihracat potansiyeli var ve çok kısa bir sürede bu realize edilebilir. Şimdi Dış Ticaret Müsteşarımız ile Suriye'ye yönelim, orada çalışırken Irak'a İran'a gideceğim. Biz yapacağız arkadaş bunu.

Bir kurum var yani bunu söylememin sebebi şu artık bizi çözüme yönlendiren, devlet teşvik yapsın, yatırım yapsın, daha 50 sene söyleyiz, olmaz. Biz devletten şunu isteyeceğiz. Bizim ticaretimizin yolunu aç, artık bu ticareti kolaylaştır, hem benim ülkem bu ülkelere ihracat yapsın hem benim bölgemin sanayi tesisleri çalışsın.

Şu anda 4000 tane işletme var Antep'te, 2000'e yakını atıldır. İnanın tek bu anlamda sıkıntılıyım, komşularımın ticaretim yok. Kaldı ki Diyarbakır Irak'a çok yakın bir konumda çok avantajlıdır. Tamam belki Avrupa'ya satmakta zorlanacak ama Irak ve İran'a satabilir. Dolayısıyla Türkiye'nin Güneydoğu'ya bakışında öncelikle komşularıyla ticaretinin yolunu açmaya yönelik bir perspektif koyup bunu gündemin birinci maddesine almak lazım.

Bölgemiz ve komşularımızla ticaret yolu açılmalı, bu Bölge'de ticaret canlanmalı, ticareti canlandırıp üretimin yolunu açabilirsek Sabancı, Koçu teşvik vermesen de kendiliğinden gelir. Ama şimdi teşvik de verseniz, yatırım finansmanını da verseniz zor.

Sayın Büyükelçim GAP Yatırım Bankası dedi. O konuyla ilgili devlette 10 yıldır projemiz var. Ben iddia ediyorum fabrikasını da yapsanız, içine makine da koysanız eğer ürettiğini pazarlamak konusunda sıkıntıdaysa, hiçbir şey yapılamaz, yatırımcı da gelmez. Dolayısıyla önce burayı pazar haline dönüştürmek lazım, ticareti canlandırma olayının çok süratli bir şekilde yapılması gerek diye düşünüyorum.

Serbest bölge konusuna da değinmek istiyorum. Bu çok ciddi bir konu, ama bunu Amerikalılar bize teklif etmedi. Onu Başbakan'ın gündemine biz getirdik. Amerika'da bu konuda bürokraside problemler var. Bu çok uzun süredir incelediğimiz bir konu. Ürdün'de İsrail menşeli 5 Serbest Bölge var. Bu 5 Serbest Bölge'de üretilen malın hammaddesi veya ara maddesi İsrail menşeli olmak şartıyla o bölgelerde üretilen madde ABD'ye gümrüksüz giriyor.

Ayrıca size şunu söyleyeyim, size bir müjde vereyim. Bizim ABD ile ihracatımız 2 milyar \$, ithalatımız 4 milyar \$'dır. Bu iki milyarlık ihracatın 1 milyar doları tekstildir, üstünü yapamayız kotadan dolayı, son ziyaretimizde Sayın Kürşat Tüzmen 100-150 milyar dolarlık ihracat için uyku uyumadı. İsrail'e Ürdün'e heyetler gönderdik, incelettik ve şu anda bu konu çok kesin bir takip altında fakat sıkıntı var. Sıkıntı şu: Suriye enteresan bir ülke, Washington'daki son barış görüşmelerinde ekonomik alanda, Ürdün'deki serbest bölge modeli gibi bir uygulama için kendisi için de istekte bulunuyor, çok enteresan Yunanistan'da böyle bir talepte bulunuyor. Fakat Türkiye daha avantajlı, Türkiye'nin bu anlamda yatırıma muhtaç bölgeleri Doğu ve Güneydoğu'dur. Bölge'de 3 veya 4 il alt yapısı gelişen Gaziantep, Diyarbakır, Mardin'dir. Ürdün'de 3-5 tanedir ama çalışan 2 tanedir. Çünkü

onların alt yapısı iyi değil bu konuda Antep'in, Adana'nın, Sabancı'nın farklı uğraşları var. Ama merak etmeyin, bu serbest bölge olursa Güneydoğu Anadolu Bölgesi ile ilgili hükümet politikası olarak ikame edilecek. Çalışmalar çok ciddi fakat konunun ADB'den geçebilmesi için İsrail lobisinin desteğine ihtiyacımız var. Dış Ticaret Müsteşarlığı bu konuda hemen heyet yolladı, ayrıca resmi olarak bu bölgeleri inceledi. Bu konudaki çalışmalar çok ciddi devam ediyor ve bizde katkıda bulunmaya devam edeceğiz.

Dolayısıyla ben bu Bölge'nin çocuğu olarak bu doğrultuda gayret sarf etmeye devam edeceğim. İnaniyorum ki bu Bölge'deki işadamları benim ne demek istediğimi anladı, hep birlikte olacağız, hep çözüm üreteceğiz, devlet kurumlarını arkamıza alacağız çünkü devletin idari yapılanması ve yerleşmenin devletin hantallığının önünü de biz açacağız. Bu cennet ülkede üniter bir şekilde çocuklarımız için daha iyi bir yatırım daha iyi bir gelecek içinde yaşatmanın yollarını bulacağız.

Son sözüm şu; Türkiye'nin geleceği aydınlık, artık şu edebiyattan vazgeçelim, Doğu ve Güneydoğu ihmal edilmiştir. Doğru. Doğu ve Güneydoğu'da eksiklikler vardır. Artık birtakım çözümler üretilim. Devleti zorlayalım. Gel arkadaş ben bunu yapacağım sende şunu yap diyelim Bizim politikamız bu olmalı yoksa yıllar ağlamakla geçer.

Çok teşekkür ediyorum.

Dr. OLCAY ÜNVER

Sadece yerel perspektifi dinlemedik, iş camiasının perspektifini de dinledik. Konuşmalar sona erdi. Programa göre şuan soru cevap bölümümüz var. Sorularınızı 1-2 dakika ile sınırlandırmamız isteyeceğim. Lütfen sorunuzdan önce kendinizi tanıtır.

Sorular

VEDAT ÖNER

(GAP-GİDEM Teknik Başkanı)

Bir şey belirtmek istiyorum. Mehmet Aslan birkaç kez Dış Ticaret Müsteşarlığı Anlaşmalar Genel Müdür Yardımcısı Sayın Teyfik Bey ve konunun uzmanlarından Sayın Ender Öncü'den bahsettiler. Ancak, kendileri yarınki toplantıya katılamayacaklar, yine bu çabaların devamı olarak, bildiğim kadarıyla İsrail'e gitmeleri gerekiyor o nedenle yarın katkıda bulunamayacaklar. Arkadaşlara da bazı sorular yöneltebilir. Sanırım kendileri buradayken, ki kendileri konuyu çok iyi biliyorlar, çok derinden biliyorlar, katkıda bulunacaklarına inanıyorum.

ŞEYHMUS DİKEN

Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi Başkan Danışmanıyım. Sorum Sayın Büyükelçim Elekdağ'a olacak.

Ekonomik gereklilik Bölge ekonomisi açısından ambargonun kaldırılmasını dayatmaktadır. Öyle anlaşılıyor ki bu toplantıda kendini bir şekilde ifade etti. Fakat siyaseten bu gerekliliği gündeme taşımının yolu nedir?

Sayın Büyükelçim Bölge'nin 80 milletvekilini harekete geçirmenin etkin bir araç olabileceğini ifade ettiler. Ama Bölge'nin geleneksel feodal yapısı ve bu geleneksel feodal yapısının siyasete yansımaları parlamentodaki milletvekillerinin bu sorunu gündeme taşımalarını engellemektedir. Başka siyasi organizasyonlar olabilir mi?

ŞÜKRÜ ELEKDAĞ

Ambargonun kalkması Türkiye'nin dışındaki bir takım faktörlerdendir. Dolayısıyla am-

bargo devam ediyor, kolay kolay Türkiye'nin etkileyemeyeceği bir faktör diye tahmin ediyorum. Biraz önce değindiğim gibi ambargo başladıktan bu yana Başkan Bush sonra Clinton geldi. Clinton'da gidiyor ama ambargo kalıyor. Yani bu Irak ile Amerika arasında bir gurur meselesi oldu. Amerika gibi dünyanın yegane gücünün bir türlü baş edememesini hazmedemiyorlar. Yani o bakımdan ben bunun bir süre daha devam edeceğini düşünüyorum.

Sayın Prof. Dr. Orhan Morgil Financial Times'a dayanarak iyi haberler verdi. Financial Times güvenilir bir kaynak ama ben fazla iyimser olamıyorum. Çünkü bu bir Saddam kını olasıdır. ABD'de hangi Amerikalıya sorarsanız Saddam'a karşı kinini ifade eder. Hükümetler bu politikaya kendini kaptırmıştır. Şimdi seçim öncesidir, Saddam'a yönelik politikayı kolay kolay değiştiremeyeceği kanısındayım. Saddam birçok hususu kabul etse de bu değişmez gibi geliyor bana. ABD politikayı değiştiremez. Çünkü onu alt edecek, seçimlerden sonra ABD belki politikasını değiştirebilir. Şunu da belirtmek isterim, yani hesap şudur, Saddam'ın yerini alacak olanda bir asker olacak Irak'ta idare ve hakimiyet hem Baas partisinde hem Sünnilerin elindedir. Tüm güç Sünni'lerin elindedir. Saddam'ın yerini yine ordudan biri alacaktır. O zaman ABD şöyle düşünür, ne yapalım da kendimizi kabul ettirelim. Kendisini Saddam'ın yerine gelebilecek Sünni bir generale karşı hazırlamaktadır. O adama demeliyim ki ya benim şartlarıma uyuşsun ambargoyu kaldırırsın yada devam eder, yeni gelen biri de bunu kabul edecektir, hesap budur, bu hesap en üst yerlerde yapılmaktadır. Ben bunun kolay kolay en azından 2000 yılının sonuna kadar değişebileceğini sanıyorum.

Sorunun 2. kısmına gelince; muhakkak ki lobinizi yapacaksınız. Ankara'da lobinizi ortaya çıkartacaksınız. Şimdi bunu bir imtiyaz olarak görecekler milletvekilleri sizin peşinize düşecekler ve onlara hissettireceksiniz ki onların seçilmesi sizin elinizdedir. Ne olursa olsun, hangi parti olursa olsun bu Bölge'ye olan sadakatlerini ispat etmek zorundadırlar, güç sizin elinizde, onlarla toplantılar yapıp birtakım taleplerinizi hissettireceksiniz. Amerika, Avrupa böyle yapıyor siz niye yapmıyorsunuz.

ŞEYHMUS DUYAN

Ben Mardin SİAD Başkanı Şeyhmus Duyan, aynı zamanda GÜNSİAD Yönetim Kurulu Üyesi, GÜNSİAD'a Mardinli müteşebbisler olarak şükranlarımı ifade ediyorum, çünkü eğer 10 yıl önce bu tartışmaları açsaydık ne PKK belasına ne Hizbullah belasına düşerdik, memleketimizi daha ileri götürürdük.

Sayın Büyükelçim bugün ki konuşmalarınıza katılmamak mümkün değil, Irak'a yılda 4-5 kez gidip geliyoruz Irak meselesini fazla dağıtmadan tabii büyükelimizden özür dileyerek anlatmak istiyorum. Bir insan evlenmek istemiş, evlenmiş haliyle 1-2 sene geçimini iyi sağlıyor, ondan sonra başka şeyler peşinde koşmaya başlıyor. Güneydoğu'nun tabiriyle 2. evlilik yapacak, hanıma diyor ki; sen tepsiyi niye yan tutuyorsun, yemeği yanlış diziyorsun...vs. Sonra hanım hamur yoğuruyor, hanım poponu fazla sallıyorsun diyor, kadın diyor ki; ben hamur yoğuruyorum, valla falan filan yani kadına yapılan iş, bizim açımızdan Saddam'a yapılandır, işte böyle bir bahanedir.

Herhalde sayın babamız farkına varmıştır, zaten geçende onları Mardin'de açılıştaki karşılamıştım, herhalde baba bize bir yol bulmuştur ambargonun kalkması için, onun için kendisine biz de teşekkür ediyoruz.

Bir de Sayın Hocam diyor ki sayın milletvekillerine gidin. TUSİAD toplantısında Sayın

Genel Başkanımıza bir mesaj yolladık, ama kimse okumadı kusura bakmasın. Bölge'deki milletvekillerini biz mi seçiyoruz, kusura bakmayın hocam 80 milletvekili gitmiş, 40'ı zaten hortumlama olayından gitmiş, 40'ı da genel merkeze verdiği vaatlerle "işte ben senin sözünden çıkmıyorum, işte ben sana şu kadar verdim" gibi nedenlerle gitmiş. Şu anki başımızın belası TPIK olay gibi, Güneydoğu'da sağolsun devlet herşeyden kurtarıyor bizi ama şu anda bela TPIK kazandığımızı da ona veriyoruz. Allah'a şükürler olsun onu da Başkanım Ankara'ya giderse bildirir. TPIK'in parası cebimizden çıkıyor, eğer bu Bölge'ye bir şey yaparken vergi diye, vergimizi zaten veriyoruz. Güneydoğu halkı çok zor durumda kalıyor bazı şeyler var bela gibi malum bildiğiniz belalar TPIK gibi.

Teşekkür ediyorum.

ŞÜKRÜ ELEKDAĞ

Popo meselesinde haklısınız.

ŞEVKET AKALIN

BOTAN fuarcılığın sahibiyim, Dış Ticaret Müsteşarlığı'ndan gelenlere sormak istiyorum. Biz 2 yıldan beri Diyarbakır'da fuar faaliyeti yapıyoruz. İç ve dış ticaret trafiği başladı, bu bağlamda Sayın Başkanımın söylediği gibi, eğer üretilen hizmetleri satamıyorsak, dünya pazarında şansımız olmaz. Dolayısıyla bizim bu fuar alanında alıcı ve satıcıyı karşılaştırmaya yönelik bu girişimlerimizde komşu ülkelerden bir takım heyetleri çağırabilirsek, yine burada oluşabilecek bir takım heyetleri gezdirip, komşularımıza gidebilirsek ciddi anlamda trafik başlamış olacaktır. Ben bu anlamda Sayın Tevfik Mengü'ye soruyorum. Acaba Anlaşmalar Genel Müdürlüğü'nce yürütülmekte olan bu çalışmalar gıyabında biz Suriye'den heyetleri buraya davet etsek, Diyarbakır veya Bölge'den heyetleri o ülkelere götürme konusunda girişimlerimiz olursa bu ko-

nuda yardımcı olacaklar mı? Zira geçen sene Mardin sanayicilerinin Suriye'ye yapmak istediği gezi bir şekilde Dışişleri Bakanlığı'nca uygun görülmedi. Yani şu anda içinde bulunduğumuz konum itibarıyla bu diplomatik ticari trafiği Diyarbakır merkezli olarak başlattığımızda kurum olarak bize yardımcı olacaklar mıdır ? Bunun için özellikle ihtiyaç mukabili olan çalışmalarını planlama, programlama ve uygulama konusunda kurumsal bir yapılanmayı düşünüyorlar mı? Çünkü mevcut kurumlarla bu çalışmaların yürütülemeyeceği görülmektedir.

Teşekkür ediyorum.

TEVFİK MENGÜ

Şevket Bey'in sorusunun cevabı bizce çok net İran, Irak ve Suriye'ye yönelik karşılıklı ticari heyetlerin ziyaretlerinin organizasyonu gibi çalışmalar yapıldı, programlar yapıldı, tarihleri size hemen yarın bildirmeye çalışacağım. Bunun dışında yapılacak işler için her türlü yardımları yapmaya hazırız.

Teşekkür ediyorum.

REŞİT YILMAZ

Ben Kızıltepe TSO Meclis Başkanımı. Bölge'de böyle bir diplomatın Güneydoğu'ya bu yaklaşımı görmek bizim için sevindirici.

Bizim sorunumuz şu: Güneydoğu'ya her siyasetçi bir kulp bulunuyor. Kimi diyor ki Güneydoğu geri kalmış, kimi diyor ki terör olmasaydı da böyle olurdu, 2-3 yıldır Güneydoğu'daki bu olayların çözümünün 8 yıllık eğitimle olabileceğini söylediniz. Birileri Güneydoğu'yu hep kaşıyor, bizde oynamaya çok yatkın ve bunun acısını çok çekti. Benim büyüklerimden istihdamım şu; birileri yine oynatmaya kalkışırsa ellerini tutun, biz de boş yere oynamayalım.

Teşekkür ederim.

Dr. OLCAY ÜNVER

8 yıllık eğitim değil 8 yıllık kalkınma planı demişti Şükrü Bey.

ŞÜKRÜ ELEKDAĞ

Katılıyorum, mantalitesine katılıyorum. 8 yıllık entegre plandan bahsediyoruz ama 8 yıllık eğitimi de kastediyorum. Kalkınma eğitim ister, size bir hususu anlatmak istiyorum. LASAL'ın bir demir kanunu var. İki kuraldan oluşur.

Bu kurallardan birincisi şudur; insanoğlu eşitlik ister, insanoğlunun bunu istemesi pozitif bir histir, kendisini aşağıda görüp refah, ekonomi, eğitim, mutluluk, bakımından kendisini ve hüviyetini daha yukarıda olanın düzeyine çıkartmak ister, yani pozitif bir şeydir eşitlik.

İkinci kural ise şudur; eğer insanoğlunun o noktaya çıkma umudu kalmazsa yine eşitlik ister ama yukarıdakini aşağıya çekerek. Bu budur, uygarlık tarihi budur, çalışarak yapmak istiyor, eşitlik istiyor. Ama bu yolu ona kapamışlarsa yukarıdakini aşağıya çekerek eşitlik ister.

Demek ki bu Bölge'ye ne yapmamız gerekiyor, bu Türkiye'nin problemi, tabii ki hep beraber çalışacağız.. İnsan bu düzeye gelecek, umut taşıyacak, bu umut yanacak, yanacak ki biz birtakım şeyleri yapabilelim.

Teşekkür ediyorum.

BEDRETTİN KARABOĞA

GÜNSİAD'ın Güneydoğu Bölgesi ile ilgili çalışmaları hakkında bilgi vermek istiyorum. Dokuz ildeki SİAD'ların üst kuruluşu olarak Bölge'de "stratejik araştırma merkezi" kurma projemiz var. Bunun içinde Bölge valileri, yerel yöneticiler ve üniversiteler vardır.

Arkadaşlarım gibi benim de milletvekilerinden beklentim yoktur. Teşekkür ederim.

YUSUF SOM

Ben Şırnak TSO Başkanım. Birinci husus ambargo kalkana kadar bu sınır ticaretinde bazı iyileşmeler istiyoruz. Bunlar il ihtiyacını karşılayan maddeler olabilir. Özellikle hayvancılık konusunda Şırnak büyük sıkıntı çekiyor. Daha önce ihraç ederken bugün ithal ediyoruz. İl bazında ambargo kalkana kadar birtakım avantajların olması gerek diye düşünüyorum. İkinci bir husus ambargo inşallah kalkar Bölge rahat eder, ama o zamana kadar mevcut araçlarımız 40-50 bine yakın, Bölge içinde devlet nezdinde araç başına kredi verilmesi gerektiğini düşünüyorum.

Sizlere teşekkür ediyorum, saygılarımı sunuyorum.

BURHAN SÜMER

Ben Diyarbakır Ticaret ve Sanayi Odası Başkan Yardımcısı ve GÜNSİAD Yönetim Kurulu üyesiyim.

Ambargonun Bölge'ye ve Türkiye'ye etkileri büyük, ama her nedense Türkiye'deki medya patronları buna değinmiyor, bu insanların dertlerine çare aramak için bir yazı dahi yazmıyorlar. Sayın Elekdağ' dan konuşmasında bu konuyu incelemesini istirham ediyorum.

ADNAN ELÇİ (Kızıltepe TSO Başkanı)

Biz de bir takım incelemeler yaptık Kızıltepe olarak ve bunu raporlaştırdık. Bunları da size dosya olarak sunmak istiyorum.

MEHMET ASLAN

Sayın Elekdağ'a bir sorum var. Biz 96'da yaptığımız mitingde bir slogan geliştirdik, hiç kimsenin Birleşmiş Milletler dahi olsa herhangi bir kuruluşun, bir ülkenin siyasi yöneticilerini, kendine çekme uğruna, o ülkenin insanlarını veya o ülkeyle ticaret yaparak geçinen insanları aç-

lık ve sefalete mahkum etme hakkı var mıdır? Şimdi bunu söylemek istiyorum, ekonomik ambargonun getirdiğini halklar çekiyor, yönetim saraylarda oturuyor.

Halk perişan, Birleşmiş Milletler insan hakları için organize olmuş, bu konunun üzerine türeyen Birleşmiş Milletler bu kanun ve yaptırımla ne yapmıştır. Burada çifte standart var

Örneğin Sırpların Kosovalı'lara Saraybosna'da yaptıkları var, Çeçenistan'da yapılanlar var. Şimdi bir kere ekonomik ambargo bize göre mantalite olarak yanlış, yani diyelim ki Irak'a silah ambargosu, siyasi olarak yapılabilir, ama halka ambargo uygulanması yanlıştır.

ŞÜKRÜ ELEKDAĞ

Bence de ambargo esas amacını aşmıştır, düşünülen hedefe ulaşamamıştır, buna karşın tamamen masum halkı etkilemektedir. Yani sorun şurdan çıkıyor, böyle bir durumda, Arap Ligi Irak halkına yakın konuşmalıydı, önce yaptılar fakat sonra Saddam'dan umudu kesince onlar da konuşmayı kestiler. Ambargonun hakikaten bir anlamı kalmamıştır. Biz bu konuda Arap Ligi'nden öteye geçemiyoruz.

Ama dünyada birde "real politik" var, Birleşmiş Milletler'in insani yaklaşıma sahip olması gereken bir kuruluştur. Yani Amerikan Devleti'nin siyasete duyarlı bir kamuoyu olması BM'in böyle bir karar almasını da engelliyor. Bu böyle, bir türlü hazmedilemiyor.

Amerikalı General Schwarshkopf anılarından diyor ki "Bağdat'a 70 km. kalmıştı ama gerilla savaşına dönüşür diye izin vermediler". Bazen basiretleri tutuluyor liderlerin. Neden bunu yaptı Amerika? Amerika Irak'ın tüm askeri tümenlerini de bilerek yok etmedi. Nedeni Şiiilere karşı ellerinde tümen kalsın, Şiiiler ayaklanıp İran'la birleşmesin diye. Tabi biz bunları bu kişilerin yazdıkları anılarından öğreniyoruz.

İşte " real politik " budur.

MEHMET ASLAN

Peki efendim çok teşekkür ediyorum. Devlet politikalarını anlattık. Devlet politikalarının sadece Birleşmiş Milletler'in büyük oranda etkisinde olduğunu gördük. Dünyada insan hakları denen bir kavram var, insan haklarını sağlayan kurumları, sivil toplum örgütlerini görüyoruz. Yalnız benim en çok anlayamadığım konu şu; Körfez Savaşı'nda kara batak kuşlarını TV'lerden görüyoruz, üzülünüz, burada 10 yıldır binlerce insan açlıktan ölüyor ve benim bölgemde normal ticaretini yapamamaktan dolayı işsiz insanların aileleri açlıkla karşı karşıya kalıyor, sivil toplum örgütlerinin insan hakları örgütlerinin niye dikkatini çekmiyor. Kaldı ki Birleşmiş Milletlerin daha fazla hakkı var buna bir anlam veremiyorum.

ŞÜKRÜ ELEKDAĞ

Dünya sivil toplum örgütlerinin de gündemi vardır. Sivil toplum örgütleri hükümetler ile temas halindedir. Bizim bunlarla temas halinde olan sivil toplum örgütümüz yok, dünyada bir çok sivil toplum örgütleri hükümetleri üzerinde baskı yapıyor, Amerika gibi bir devletin sivil toplum örgütleri son derece önemlidir. Gerçek sivil toplum örgütlerine sahiptir. Türkiye'de bir iki tane var bunlardan bir tanesi TEMA'dır , yani bu sorun budur.

Bir iki şey söyleyebilirim; Amerika'nın politikasını çok iyi takip etmeliyiz. Amerika'nın Saddam'ı devirmek istediği kanaatinde değilim amacı Irak'ı fevkalade güçsüz halde tutmaktır, bu amaç, İsrail'in de işine geliyor tabii ki Saddam'ın devrilme tehlikesi var, Irak'taki Şiiilerin acaba İran'la bir irtibatı olur mu? Dolayısıyla politikası ne Saddam'ı devirmek ne de ambargoyu kaldırmak, bu gerçeği anlamak lazım. Sivil toplum örgütleri niye karşı çıkmıyor, çünkü Amerika Saddam'ı öyle öcü haline getirdi ki onlarda ona inanıyor. Amerika öyle bir politika yaratmış ki, hem sivil toplum örgütlerini, hem de Saddam'ı güçsüz bırakmış oluyor.

Bu noktalara dikkat etmek lazım, bu durumda Türkiye ne yapabilir, Türkiye'nin normal olarak BM'nin uyguladığı ambargoyu kaldırması mümkün değil. Burada önemli olan enformal olarak birşeyler yapılabilir, burada yapılan toplantı gibi sivil toplum örgütlerinin birşeyler yapılabilmesi, işadamlarının sınır ticareti gibi yapabileceği birtakım şeyler olabilir.

Belki bir yıl sonra ambargo kalkar ama ambargo kalktıktan sonra ki tedbirlerde şimdiden almak lazım. Ticaretimiz çok düşük, Bölge ve ülke olarak çok ciddi çalışmalar yapmalıyız. Devlet bazı girişimlerinde tabii ki Amerika'yı göz önünde bulunduracak, devlet çok çekingen davranıyor bu konuda Dışişleri Bakanlığı ılımlı bir yola girmelidir. Fakat dediğim gibi ABD'nin Saddam'ı devirmek istediğine inanmıyorum. Çünkü Saddam gittiğinde sivil toplum örgütlerine diyecek bir şeyi kalmayacak ve Irak da güçlenmeye başlayacak. Buna da ABD-İsrail politikası açısından baktığımızda durum iyi değildir. Ama Türkiye'nin bu konuda kendi çıkarlarını maksimum edecek şekilde davranmasıdır önemli olan, bu da çekingenlikle olmaz.

SEYHAN AYDINLIĞIL

Ben bir açıklama yapmak istiyorum, bu teknik bir açıklama olacak. BM bir yandan insan hakları savunuculuğu yaparken bir yandan da insan hakları ihlalleri konusunda uygun olmayan ortamlarda kendisini bulmaktadır. Bunlar olağan, bu yapısı ile ilgili bir şey. Biliyorsunuz BM'nin bir siyasal yapısı var, bütün milletler biraraya gelmiş, dünyayı ilgilendiren global kararlar alınmakta, diğer taraftan bu siyasal kararların iyi veya kötü sonuçlarını ele alıp bunu teknik işbirliği şeklinde çözmeye yönelik bir işbirliği platformu var. Esas mesele bu işlemden yanlış kararlar siyasal platformlarda alınıyor, daha sonra bunu teknik platformda çözmek için bir takım yaklaşımlar geliştiriliyor. İletişim çok iyi olmuyor belki, önemli olan siyasal yapıda alınan kararlar uygun bir şekilde diğer yapıya aktarabil-

mek, önemli olan bu ikilemi hem Türkiye açısından hem diğer milletler açısından onu tamamlamak ve o mekanizma içerisinde kendi faydalarımıza yararlanmaktır.

MEHMET ASLAN

Biz neden Birleşmiş Milletler'in Irak ambargosu yaptırımları komitesine üye olmadık.

DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI TEMSİLCİSİ

Birleşmiş Milletler'in Yaptırımlar Komitesi'ne üye olmak tıpkı diğer komiteler için olduğu gibi seçimle olur. Ben buraya girmek istiyorum deyince, üye olunmaz.

ŞÜKRÜ ELEKDAĞ

Müzevir ülke olmak ve yoğun zarar görmüş olmak Yaptırımlar Komitesi'ne girmek için yeterli olmalıydı, bu gerekçelerle gidilerek Birleşmiş Milletler'le görüşülmeliydi. BM'de gruplar vardır ve gruplar arasında herşey pazarlıkla olur eğer BM Güvenlik Konseyi'nde 5 daimi ülke arasında değilseniz siz de birtakım şeyleri pazarlıkla yapacaksınız, takas ederek, Türkiye Avrupa grubundadır ama Yunanistan da Avrupa grubundadır, bu da Türkiye'nin yolunu kesmiştir.

Örneğin Türkiye yıllardır BM'nin Güvenlik konseyi daimi olmayan üyeleri arasına bir türlü girememiştir.

Dış Ticaret'ten arkadaşlarımız Türkiye Amerika arasındaki ticaret ve yatırım çerçeve anlaşmasının içeriği hakkında ve İsrail'le düşünülen özellikle serbest bölge hakkında bilgi verir misiniz?

TEVFİK MENGÜ

İran, İsrail, Irak ve Suriye ile fuarlar ve bir takım teknik işlerle ilgili görüşmeler yapıyoruz. İran ve İsrail'le yaptık, Irak ve Suriye ile önü-

müdeki haftalarda yapacağız. Gelişmiş ülkelerin hepsinde ihracat payının büyük bir kısmı komşularıyla yapılan ticareti kapsar, biz de ise Türkiye ile komşularının ihracat oranı % 8 civarında olmaktadır. Biz ihracatın komşularla gelişmesinden yanayız. Irak'la olan ticaret konusunda söyleyeceklerim şu kadardır, bu yılın sonuna kadar Irak'a olan ihracatımız 300 milyon \$'a kadar çıkacak. Bu konuda realizasyonumuzu 6-8 hafta içerisinde göreceğiz.

ENDER ÖNCÜ

Bu toplantıya katılmak mutlu etti beni, seçilmiş serbest bölge konusu Türkiye için oldukça önemli bir konu. Bildiğiniz gibi iki tane çalışılan seçilmiş serbest bölge var Ürdün'de. Bu serbest bölgeler için İsrail'le yapılan anlaşma şu şekilde; İsrail menşeli hammadde ve ara maddelerle üretilen ürünler ABD'ye kotasız ve gümrüksüz olarak girebilecektir. Biz bunu Dış Ticaret Müsteşarlığı olarak 2,5 yıl önce ilk fark ettüğümüzde biz kurum olarak şöyle bir yol düşündük. STA aracılığıyla Türkiye'de üretilen mallar Ürdün'deki serbest bölgeye yollanarak ve Ürdün menşeli gibi bu malları Amerika'ya kotasız ve gümrüksüz gönderebilmek ve hemen uzmanları çağırdık, toplantılar yaptık ve birtakım firmalar bunu uygulamaya başladı.

Kimileri başarılı kimileri başarısız oldu teknik nedenlerden dolayı ve daha sonra düşündük böyle bir seçilmiş bölge neden Türkiye'de olmasın diye. Böylece gümrüksüz ve kotasız geçişler olacağından dolayı Amerika'da bazı zorluklarla karşılaşmayacaktı. Bu konu ile ilgili birtakım toplantılar yaptık, tabii bu konunun bir ayağı Amerika, Amerika Ticaret ve Yatırım Çerçeve Anlaşması çerçevesinde buna sıcak baktıklarını söylediler ve hemen Bölge'ye Mark Parris Başkanlığında bir heyet yolladılar.

Bu olumlu gelişmeler sonrasında İsrail ile görüşmeler oldu. Haftaya İsrail ile yine görüşmelerimiz olacak ve bunların sonucunda bazı durumların netleşmesini umuyoruz. Eğer bu ger-

çekleşirse Türkiye'de Diyarbakır, Mardin, Antep ve Adana'nın başvuruları var, bunlar en üst düzeyde kararlara bağlı olacak. Burada önemli olan İsrail'in bu konuya nasıl bakacağı, İsrail bu konuya olumlu baktığı takdirde hangi ilde karar verirse bu Seçilmiş Serbest Bölge'nin hem o ilin istihdamına hem kalkınmasına büyük katkı olacaktır.

Biz Dış Ticaret Müsteşarlığı olarak gelecek hafta bu toplantıdan olumlu sonuç almayı düşünüyoruz. Bu Seçilmiş Serbest Bölge'nin temel hedefi tabii ki Amerikan pazarı, belli bir takım sektörlerde olacak ve başta tekstil olacak. Bizim Müsteşarlık olarak hedefimiz öncelikle komşu ülkelerle ihracatı geliştirmek, İsrail'i de komşu ülke olarak görüyoruz. Bu konuda çalışmalarımız devam edecektir. Teşekkür ediyorum.

MEHMET ASLAN

Canlı hayvan konusuna değinmek istiyorum. Ambargo öncesi Bölge'den canlı hayvan ihracatı 480-500 milyon \$ dolayındaydı. Bunun çoğu Gaziantep'ten yapılmaktaydı. Şu an ise Gaziantep'ten yapılan canlı hayvan ihracatı 8 milyon \$ civarındadır. Ambargo nedeniyle Irak ve Doğu ülkelerine geçişimiz engellenince sadece Suriye üzerinden Körfez Ülkeleri'ne geçişimiz kaldı, Suriye'de buna izin vermiyor, nedeni kendi hayvanlarını bu ülkelere veriyor. Bizim canlı hayvan ihracatımızı birçok zorluklar yapıparak öldürdüler. Tekrar Irak üzerinden Körfez Ülkeleri'ne geçiş olabilir mi? Bu da bizim canlı hayvan ihracatımızı canlandıracaktır.

MAHMUT ASLAN

DİSİAD Yönetim Kurulu üyesiyim. Konferans boyunca bizim yasaların, devlet yönetenlerinin peşinde olduğumuz sonucunu çıkardım. Oysa hukuk yok, sivilizasyon yok, hukuğun olmadığı bir yerde ticaret gelişemez.

ŞÜKRÜ ELEKDAĞ

Tabii şikayetlerimiz var. Hukuk ve adalet düzeninde aksaklıklar var. Türkiye'de herkes hukuku konuşuyor, ancak "Türkiye'de hukuk yok" diye bir şey olamaz. Bizim bir takım devlet geleneklerimiz var. Dünyaya belki tam olarak ayak uydurabilmiş değiliz. 90'lardan sonra dünya değişti. Şimdi eski kapalı toplumlarda da hukuk gelişmeye başladı. AB'ye adaylık Türkiye için bir kamçı olacaktır, bir katalizör olacaktır. Sizin isyanınızı anlıyorum. Ama Türkiye'nin ötündeki ufuklar karanlık değil, Türkiye gelecek.

Asıl sorun şu; bizim gözümüzü karartan enflasyon olmuştur. Bir de Türkiye'deki ekonomik pasta büyümüyor ama nüfus büyüyor. Bu nedenle daha fazla sürtüşme oluyor. Şu üç senelik stabilizasyon programı başarılı olursa bu pasta büyüyecek, herkes için daha iyi bir ortam olacak. Ekonomik hayattaki düzen birtakım diğer adımların daha rahat atılmasını sağlayacaktır.

MAHMUT ASLAN

Benim demek istediğim burada sivilizasyon hiç konuşulmadı, sadece devlet konuşuldu.

YEŞİM ORUÇ

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programıdır. Şu anda burada biraraya gelişimiz bir sivil inisiyatif olarak ortaya çıktı. Bu nedenle ben burada bu sivil inisiyatifi ortaya çıkaran GÜNSİAD'a teşekkür etmek istiyorum. Bugünkü toplantı biraz da Sayın Alfredo Witchi'nin 2 ay önce GÜNSİAD üyeleri ile yaptığı toplantıda yapılan konuşmalardan esinlenerek ortaya çıktı.

Dr. OLCAY ÜNVER

Sanıyorum konuyla ilgili tüm sorunlar tartışıldı, böylece panelimiz bitiyor. Yarın beyin fırtınası şeklinde devam edecek.

Moderasyon Raporu

Metaplan Tekniğiyle Beyin Fırtınası

1- TOPLANTI SONUÇLARI

Beyin Fırtınası, bir gün önce düzenlenen panelin aydınlatıldığı bir ortamda düzenlenmiştir. 20'ye yakın katılımcının yer aldığı beyin fırtınasında ambargonun Bölge'deki etkilerinin geniş bir çerçevede belirlenmesi, irdelenmesi ve tartışılması sağlanmıştır.

Katılımcıların aktif olarak katıldıkları tartışmada, onlardan ambargodan doğduğu gözlemlenen sorunlar ve çözüm önerilerini Metaplan tekniği açıklanarak, bu yöntemle ifade etmeleri istenmiştir.

Bu tartışma sonrasında oluşan mutabakat çerçevesinde ifade edilen sorunlar ve öneriler aşağıda sunulmuştur. (Mutabakatın sağlanamadığı görüşler ayrıca belirtilmiştir).

1a- AMBARGONUN BÖLGE'DE MEYDANA GETİRDİĞİ SORUNLAR

- Bölge'deki iç istikrar bozulmuştur.
- Genel anlamda, ambargo Bölge ekonomisine büyük bir darbe vurmuştur.
- Ambargonun zararlarına karşı Bölge işadamları yeterince etkin bir organizasyon içine girememişlerdir.
- Bölgedeki vatandaş ve işyerleri için çok önemli bir gelir kaybı doğmuştur.
- Irak pazarının kapanmasıyla beraber, üretimde daralma yaşanmıştır.
- Taşımacılık sektöründe ve sınır ticaretinde ekonomik kriz oluşmuştur.
- Kriz, dolaylı yoldan Bölge'deki terör hareketlerini de desteklemiştir.

• Bölge'deki ekonomik gelişimin yanı sıra, sosyal gelişim de sekteye uğramıştır.

• Türkiye'nin dış kanallardan aldığı sınırlı ambargo tazminatının önemli bir kısmı en büyük kayba uğrayan Bölge'ye yansımamıştır.

• Ambargo ve oluşturduğu ekonomik kriz, Bölge'de toplumsal hareketlere yol açmıştır.

• Ambargo nedeniyle diğer Ortadoğu bölgelerine olan transit ticaret de önemli ölçüde zarar görmüştür.

• Hizmet sektörü de zarar gören sektörler arasındadır.

• Bölge'de istihdam azalmış, işsizlik artmıştır.

• Sadece taşımacılık gibi ana sektörlerde değil, kaportacılık, lastik satışı, lokantacılık gibi yan sektörlerde de önemli bir ekonomik kriz oluşmuştur.

• Ambargo nedeniyle oluşan ekonomik kriz ve gelir kaybı, Bölge girişimcisinin geleceğe güvenle bakmasını ve teşebbüs kabiliyetini zayıflatmıştır.

• Ambargo ve akabinde oluşan kriz yüzünden Bölge'de iç ve dış hareketi hızlanmıştır.

• Bölge'deki çoğu küçük ve orta ölçekli pek çok sanayi işletmesi- atıl kapasite ile çalışmak zorunda kalmıştır.

• Sınır ticareti azalmıştır.

• Bölgesel kalkınma sekteye uğramıştır.

• Ambargo nedeniyle Irak ve Türk halkları arasında bir soğukluk başlamış olabilir.

• Güneydoğu Bölgesi'nde Ortadoğu ülkelerine yapılan ihracat azalmış ve iktisadi gelişme zarar görmüştür.

• Ambargo, Bölge halkının ekonomik ve sosyal haklarını kullanmasında da sıkıntılar oluşturmuştur.

• İşsizliğin artması sosyal sıkıntıları da beraberinde getirmiştir.

• Ambargo Bölge'de temel ekonomik sorun olarak algılanmaktadır.

• Bölgesel gelişmeye de verdiği zarar yüzünden, ambargo ülkemizin AB'ye giriş sürecini de olumsuz yönde etkilemiştir.

• Bölge'den sadece insan göçü değil, sermaye ve yetenekli insan göçü de hızlanmıştır.

• Ambargo, Bölge insanının girişimci potansiyelini köreltmıştır.

• Ambargo nedeniyle, belirli firmalara verilen akaryakıt toplama merkezi imtiyazı rekabeti olumsuz yönde etkilemiştir.

• Habur Gümrük Kapısı'nda sorunlar oluşmuştur.

• Hükümetin Bölge'ye karşı yürüttüğü politikada tutarsızlıklar meydana gelmiştir.

• İç ve dış hukuk bakımından ambargonun kabul edilmesi mümkün değildir.

• Bölge'deki ticaret ve özellikle ihracat azalmıştır.

• Ambargodan doğan bütün bu sıkıntılar uluslararası platformlarda yeterince aktarılamamıştır.

• Ambargonun ticaret hacmini daraltması nedeniyle kişi başına düşen milli gelirden önemli azalma görülmüştür.

• Taşımacılık sektörü küçülmüştür.

• Sadece çalışanlar için değil, çok sayıda aile için de ambargo gelir kaybı anlamına gelmiştir.

İB- AMBARGODAN DOĞAN SORUNLARA İLİŞKİN ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

• Ambargo kaldırılmalıdır.

• Kısıtlı imkanlarıyla ağır vasıta satın alıp, tadilatlarla mazot ithalatı yapan pek çok araç sahibi için ambargonun kalkması durumunda uğrayacakları zararların tazmin edilmesi gerekir. (BU KONUDA MUTABAKAT SAĞLANAMADI)

• Ambargonun kalkması Bölge'nin ihracat potansiyelini beklendiği kadar artırmayacaktır. Bölge ihraç edeceği gıda ağırlıklı ürünleri mevcut rejimde Irak'a zaten satabilme imkanına sahiptir. (BU GÖRÜŞ BİR ÖNERİ DEĞİLDİR)

• Ambargonun kalkması halinde Bölge'deki canlılık tekrar oluşacak ve Bölge insanı bu imkandan yararlanacaktır.

• Ambargo bugün temel sorun gibi görünmektedir. Ancak temel sorun, Bölge'de ekonomik çeşitlilik olmayışıdır. (BU GÖRÜŞ BİR ÖNERİ DEĞİLDİR)

• Halihazır yakıt taşımacılığını düzenli ve tepkileri çekmeyecek şekilde devam ettirmek gereklidir.

• Bölge'de altyapıyı güçlendirici projeler uygulanmalıdır.

• İsrail üzerinden, bu ülkenin ABD ile olan serbest ticaret anlaşmasını kullanarak Bölge'den ticareti geliştirmek için çalışmalar yapılmalıdır.

• Ambargodan doğan zararların tam ve sağlıklı bir envanterini çıkarmak gereklidir.

• Ambargo konusunda ülkemizin takip ettiği politika yeniden irdelenmelidir.

• Alternatif yeni dış pazarlar aranmalıdır.

• Ambargoyu aşmak için yeni yöntem ve taktikler geliştirilmelidir.

• Sivil toplum örgütleri Birleşmiş Milletler nezdinde aktif girişimlerde bulunmalıdır.

- Bölgesel ve stratejik avantajlarımızın (müttefiklere sağlanan imkanlar gibi) etkin şekilde kullanılması gereklidir.
- BM'e hükümet tarafından politik baskı yapılmalıdır.
- Irak üzerinden Ortadoğu ülkelerinde ihracata yönelik pazarlama imkanlarının sağlanması gereklidir.
- Dünya çapında ambargodan doğan zararlar konusu daha iyi anlatılmalıdır.
- Dışişleri Bakanlığı'nın ve Dış Ticaret Müsteşarlığı'nın daha etkin ve dinamik çalışmalar yapması gereklidir.
- Bölge'de ayrı bir dış ticaretle ilgili temsilcilik kurulmalıdır.
- Alternatif pazar arayışına paralel olarak, Ortadoğu ülkeleri ve komşu ülkelerle ticaretin artırılması hedeflenmelidir.
- Bölge'den göç edenlerin ve sermayesini beraberinde götürülenlerin dönüşü için inandırıcı devlet politikaları gereklidir.
- Kentsel ve sektörel bazda serbest bölgeler kurulmalıdır.
- Ambargo kısa vadede kalkmayacaktır. (BU GÖRÜŞ BİR ÖNERİ DEĞİLDİR)
- Komşu pazarlara hitap edebilecek endüstriyel altyapı oluşturulması gereklidir.
- Irak ile ihracatın geliştirilmesi yönünde kolaylıkların sağlanması gereklidir.
- Pazarlama için bu ülkeye gidecek ihracatçılara kolaylıkların sağlanması gereklidir.
- Bölge ekonomisinde taşımacılık dışı sektörlerin geliştirilmesi gerekir.
- Alternatif bir sektörel açılım olarak, Bölge'nin turizm potansiyeli kullanılabilir hale getirilmeli ve turizm pazarlaması geliştirilmelidir.
- Ambargonun etkilerini azaltmak için, Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği ve Bölge ticaret ve sanayi odalarının, ayrıca SİAD'ların Irak ve diğer Ortadoğu ülkeleri ile ekonomik ilişkiler kurulmasında aktif rol alması gereklidir.
- BM ambargosunu açıkça deler duruma düşmeden sınır ticaretini geliştirici önlemler almak gerekir.
- Alternatif yeni sektörlerin araştırılması gerekir.
- İhracata uygulanan teşviklerin Habur Sınır Kapısı için de uygulanması şarttır.
- Girişimciliğin ve kendine güvenin yeniden tesisi için ciddi bir rehabilitasyon politikası gereklidir.
- Türkiye'de Ürdün'ün izlediği yolu izleyerek ambargonun etkilerini zayıflatmalıdır.
- Bölge ülkeleriyle ticaret geliştirilmelidir.
- Ambargoya karşı Bölge işadamlarının birlikte hareket etmesi sağlanmalıdır.

T.C.
BAŞBAKANLIK
GÜNEYDOĞU ANADOLU PROJESİ
BÖLGE KALKINMA İDARESİ BAŞKANLIĞI

MERKEZ: Willy Brandt Sokak, No: 5 06680 Çankaya - ANKARA Tel: (0.312) 442 23 24 Fax: (0.312) 440 13 84
BÖLGE MÜDÜRLÜĞÜ: Şanlıurfa Tüneli Çıkış Ağızı, P.K. 155 ŞANLIURFA Tel: (0.414) 314 17 50 Fax: (0.414) 313 50 73
E-mail: gap-x@gap.gov.tr internet: www.gap.gov.tr